

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

Zahradnický rok: etnografický výzkum
komunitní zahrady LIBÓZA

Lucie Barešová

Vedoucí práce: Mgr. Hedvika Novotná, Ph.D.

Praha 2023

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně. Všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány. Práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 6. ledna 2023

.....

Lucie Barešová

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala paní doktorce Hedvice Novotné za vedení mé bakalářské práce, za podnětně připomínky, podporu, ochotu a čas, který mi věnovala. Dále bych ráda poděkovala všem aktérům, kteří mi byli ochotní poskytnout rozhovor, a komunitní zahradě LIBÓZA, že jsem se mohla stát její součástí.

Abstrakt

Bakalářská práce „Zahradnický rok: etnografický výzkum komunitní zahrady LIBÓZA“ se věnuje příběhu vzniku a života komunitní zahrady Libóza, nacházející se v pražské městské části Liboc. Komunitní zahrada vznikla v roce 2021 jako realizace projektu občanského spolku Zveleba libocká, který v roce 2017 zvítězil v soutěži Nápad pro Šestku. LIBÓZA se nachází za hradbami přírodní památky Obora Hvězda na místě bývalého sadu a zároveň v oblasti zastavěné převážně rodinnými domy s vlastními zahradami.

Cílem práce je najít odpovědi na otázku, jak se realizuje konkrétní komunitní zahrada v souvislosti s právem lidí na utváření veřejného prostoru, jestli zde vzniká nějaká lokální komunita, jak se prezentuje komunitní zahrada na internetu, jinými slovy jaký je online a offline život komunitní zahrady. Teoretickým východiskem bude odborná práce Davida Harveyho *Právo na město*, zabývající se právem lidí na vlastní realizaci ve veřejném prostoru. Výzkum bude postavený převážně na emické perspektivě zakladatelů konkrétní komunitní zahrady, členů a úředníků, kteří rozhodují o osudu komunitní zahrady, ale zároveň i na offline i online etnografii včetně analýzy dokumentů a vlastní etnografické zkušenosti se zahradničením v této komunitní zahradě.

V závěru své bakalářské práce jsem se snažila poukázat na to, že existence komunitní zahrady závisí na mnoha věcech, které nejsou na první pohled zřejmé. Komunitní zahrada se neobejde bez stálé péče, vyjednávání a udržování dobrých vztahů se zahrádkáři, s majitelem pozemku a s dalšími aktéry, kteří jsou důležití pro správný chod zahrady, která se musí po celý rok udržovat a obhospodařovat. Právo na komunitní zahradu není samozřejmé a musí se neustále vyjednávat ve vztahu k majiteli pozemku Magistrátu hlavního města Prahy.

Klíčová slova: právo na město, komunitní zahradničení, urban gardening, městské zahradničení, veřejný prostor, participativní rozpočet

Abstract

The bachelor thesis "The gardening year: ethnographic research of the community garden LIBÓZA" focuses on the story of the creation and life of the LIBÓZA Community Garden, located in the Prague city, district of Liboc. The community garden was established in 2021 as a project of the civic association "Zveleba libocká", which won the Idea for the Six competition in 2017. LIBÓZA is located close the border of the "Obora Hvězda" natural monument and situated on the site of a former orchard and in the area mostly with family houses with their own gardens.

The aim of this thesis is to find answers to the question of how a specific community garden is realized in the context of people's right to shape public space, whether there is any local community, how is the community garden presented on the internet, in other words, what is the online and offline life of the community garden. The theoretical starting point will be the expert work of David Harvey's "The Right to the City", which deals with the right of people to realize themselves in a public space. The research will be based largely on the emic perspective of the founders of a particular community garden, the members and officials who decide the fate of the community garden, but also on offline and online ethnography, including document analysis and their own ethnographic experiences with gardening in that particular community garden.

In the conclusion of my bachelor's thesis, I tried to point out that the existence of a community related to the community garden depends on many things that are not obvious at a first glance. A community garden would not be possible without constant care, negotiations and maintaining good relations with the gardeners, with the owner of the land and with other stakeholders who are important for the proper functioning of the garden due to its necessity of being maintained and managed throughout the year. The right to a community garden is not given and must be constantly negotiated in relation to the landowner, the City Council.

Keywords: urban right, community gardening, urban gardening, public space, participation budget

<i>Abstrakt</i>	5
<i>Abstract</i>	6
<i>Úvod</i>	8
1. Teoretické ukotvení	10
1.1. Produkce sociálního prostoru.....	10
1.2. Veřejný prostor.....	11
1.3. Právo na město.....	13
1.4. Komunitní zahradničení.....	14
2. Metodologická část	15
2.1. Výzkumný problém.....	15
2.2. Výzkumná strategie a technika tvorby dat.....	16
2.3. Volba terénu a vzorku.....	17
2.4. Etické aspekty výzkumu.....	19
2.5. Časové zařazení výzkumu.....	19
3. Empirická část	20
3.1. Vymezení zkoumané lokality.....	20
3.2. Vstup do terénu.....	21
3.3. Reprezentace prostoru.....	25
3.3.1. Veřejný prostor – Pozice Magistrátu Hlavního města Prahy.....	25
3.3.2. Plán participace.....	26
3.3.3. Nápad pro Šestku.....	27
3.3.4. Koncept komunitní zahrady LIBÓZA.....	27
3.4. Prostorové praktiky.....	31
3.4.1. Revitalizace Liboci – rybník Terežka.....	31
3.4.2. Rozložení komunitní zahrady.....	32
3.4.2. Pomyslný plůtek.....	34
3.4.3. Voda.....	35
3.5. Prostorové reprezentace.....	37
3.5.1. Zahradníci.....	37
3.5.2. Blízkost.....	38
3.5.3. Trávení volného času na zahradě s dětmi.....	39
3.5.4. Chuť zahradničit a snaha o soběstačnost.....	40
3.5.5. Podporovatelé.....	41
3.5.6. Podmínky členství.....	42
3.5.7. Prezentace zahrady v online světě.....	44
3.6. Veřejný prostor: Kulturní komunitní zahrada.....	46
3.7. Existence komunitní zahrady a Právo na město.....	48
<i>Závěr</i>	51
<i>Bibliografie</i>	53

Úvod

Otázka práva na užívání a rozhodování o podobě veřejného prostoru bude vždy aktuální. Veřejným prostranstvím rozumíme prostory, do kterých mají všichni lidé volný přístup bez toho, aniž by to někoho nějakým způsobem diskriminovalo. Takovými prostory myslíme veškeré parky, náměstí, ulice a podle Pavla Pospěcha (2013) i obchodní centra. V poslední době se stávají zelené prostory ve městech cennou komoditou, protože neustále rostou nové zástavby kanceláří a bytových domů, čehož si začíná všímat stále více obyvatel města. Z toho důvodu vznikají na takzvaných brownfieldech a opuštěných místech komunitní zahrady, které přispívají ke zkrášlení a zkvalitnění městského života. Komunitní zahradničení je poměrně nový fenomén, ale poslední dobou se rozlišuje čím dál víc i ve městech v České republice. V této práci si nekladu za cíl popsat historický vývoj komunitních zahrad v Praze, zaměřuji se pouze na jednu konkrétní komunitní zahradu LIBÓZA. Komunitní zahrada LIBÓZA vznikla v roce 2021 jako realizace projektu spolku Zveleba libocká, který v roce 2017 zvítězil v soutěži Nápad pro Šestku. *„Rádi bychom vytvořili místo pro Liboc a okolí, které spojuje zahradničení, sousedské setkávání a kulturní akce. Reagujeme tím na nedostatek příležitostí (a nepřítomnost vhodného veřejného prostoru) k vzájemnému kontaktu mezi obyvateli“* (Nápad pro Šestku, Městská část Praha 6, 2017).

Komunitní zahradničení propojuje dvě důležité oblasti: ekologii a utváření lokální komunity. Komunitní zahrada LIBÓZA se nachází nedaleko mého bydliště, na místě, které vnímám z mnoha důvodů jako nevšední a pro komunitní zahradničení nezvyklé. O to víc mě zajímají důvody výběru lokality a to, jak se k místu vztahují zapojení aktéři. Zároveň již nějakou dobu sama uvažuji o zapojení se do činnosti nějaké komunitní zahrady, proto беру tento etnografický výzkum i jako osobní výzvu a motivaci k zahradničení. Další podstatnou rovinou je pro mě aktivismus obyvatel v městském prostředí. Lidé by se podle mého názoru měli zajímat o místo, kde žijí. Participační rozpočet ve městě v podobě Nápadu pro Šestku vidím jako příležitost pro každého rozhodovat o podobě veřejného prostranství.

Cílem mé bakalářské práce je etnografický výzkum nově vzniklé komunitní zahrady LIBÓZA, nacházející se za hradbami pražské památkové rezervace Obora Hvězda. Pomocí zúčastněného pozorování komunitního zahradničení v LIBÓZE a metodou polostrukturovaných rozhovorů se zakladateli a dalšími aktéry práce sleduje, jak se komunitní zahrada utváří, jak jednotliví aktéři zacházejí s veřejným prostorem, jak s tématem pracuje politická a úřednická scéna, které

rozhodují o veřejném prostoru, dohlížejí na veřejný prostor a rozhodují o něm. Zároveň se práce zabývá tím, jak se komunitní zahrada prezentuje či spoluvytváří na sociálních sítích.

V **teoretické** části jsem se nejprve snažila v několika větách popsat teorii sociálního prostoru Henriho Lefebvra, která pro mě byla hlavním teoretickým východiskem při zkoumání prostoru komunitní zahrady. Dále jsem se v teoretické části věnovala teorii Práva na město od Davida Harveyho, která mi pomohla do hloubky nahlížet na proces vzniku komunitní zahrady LIBÓZA. Dále se věnuji otázkám veřejného prostoru a obecnějšímu uchopení fenoménu komunitního zahradničení. V **metodologické** části popisují metodologická východiska, která mi byla oporou při výzkumu. V empirické části postupuji podle Lefebvrové prostorové triády. Lefebvrovo (1991) porozumění produkce prostoru mi umožňuje nahlížet na území, kde se nachází Komunitní zahrada LIBÓZA, v několika rovinách. Nejprve popisují reprezentaci prostoru, jež je v tomto případě tvořena vyhláškami, legislativami a regulacemi veřejného prostoru, jehož vlastníkem je Magistrát hlavního města Prahy. Dále popisují jednotlivé prostorové praktiky, které utvářejí komunitní zahradu LIBÓZA. Nakonec popisují prostorovou reprezentaci jako žitý prostor, který je utvářen praktikami lidí v něm. Na závěr bakalářské práce popisují, jakým způsobem komunitní zahrada LIBÓZA přetváří veřejný prostor. Na závěr bakalářské práce nahlížím na komunitní zahradu z pohledu práva na veřejný prostor a popisují, že existence komunitní zahrady není jednoznačná, že se neustále musí vyjednávat.

1. Teoretické ukotvení

Teoretickým východiskem pro zkoumání komunitní zahrady ve vztahu k veřejnému prostoru je pro mou práci především teorie sociálního prostoru Henriho Lefebvra a teorie Davida Harveyho *Právo na město*, zabývající se právem lidí na vlastní realizaci ve veřejném prostoru. Komunitní zahrada LIBÓZA se nachází na veřejném prostranství, které spravuje Magistrát hlavního města Prahy, proto věnuji pozornost legislativním předpisům a regulaci lidí ve veřejném prostoru.

1.1. Produkce sociálního prostoru

Henri Lefebvre (1991) nahlíží na městský sociální a veřejný prostor jako na konstruovaný prostor, každá společnost utváří svůj vlastní prostor. Prostor chápe jako produkt, protože slouží jako nástroj jednání, prostor je výrobním prostředkem a v neposlední řadě je i prostředkem kontroly a moci. Prostor chápe jako společensky „vytvořený“, „dělaný“ a „produkovaný“ prostor. Ve své knize *The production of the space (1991)* vytváří koncept sociální produkce prostoru, kde popisuje tři způsoby porozumění a to, 1) prostorové praktiky, 2) reprezentace prostoru a 3) prostorové reprezentace. **Prostorovými praktikami** rozumí pochopení prostoru ve fyzické podobě. Prostor, který je vytvářený každodenními rutinami. **Reprezentace prostoru** charakterizuje jako prostor abstraktní, který je tvořen koncepty a plány. Je to prostor vědců, urbanistů, plánovačů, prostor, ve kterém se dělá věda. **Prostorovou reprezentací** rozumí prostor, který je utvářen praktikami v něm. Jedná se o prostor prožívaný obyvateli, který může narušit dominantní prezentaci prostoru.

1.2. Veřejný prostor

Co máme na mysli, když hovoříme o „městském veřejném prostoru“? Parlament ČR se v roce 2000 usnesl na definici veřejného prostoru v zákoně o obcích, kterou vymezuje následovně §34 zákon č.128/200 Sb. „*veřejným prostranstvím jsou všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejná zeleň, parky a další prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnictví k tomuto prostoru*“. Podle tohoto vymezení je veřejný prostor přístupný všem občanům rovnoprávně a bez omezení. Pavel Pospěch (2012) zobecnil mnoho definic veřejného prostoru pomocí několika základních charakteristik, kterými jsou 1) multidimenzionalita, 2) normativita a 3) vztah mezi soukromou a veřejnou sférou.

Vlasta Stulíková (2015) prováděla etnografický výzkum městského parku Petřín, při němž hledala odpovědi na otázku podoby dnešního veřejného prostoru. Východiskem pro ni byly myšlenky Dona Mitchella (1995), který tvrdí, že městský veřejný prostor není něčím, co zaniká, ale je to nikdy nedosažený ideál. Veřejný prostor byl vždy striktně regulované místo, z jehož užívání jsou někteří obyvatelé vylučováni. Stulíková (2015) upozorňuje na různé formy vylučování z veřejného prostoru: „Vylučování přitom neuvádějí do praxe pouze známé vyhlášky proti konzumaci alkoholu či nocování, ale třeba také důmyslné stavební úpravy v podobě plotů či laviček, na nichž se nedá sedět, natož spát“ (Stulíková, 2015). Podobně reaguje i Pavel Pospěch (2013), který zkoumal pomocí interpretativního přístupu městský veřejný prostor. Podle Pospěcha: „Veřejný prostor není oázou svobody mezi budovami ovládanými soukromými vlastníky, ale svazujícím a regulujícím prostředím, jehož produkce a reprodukce představují hluboký společenský problém“ (Pospěch, 2013, str. 76). „Městské ulice, náměstí či parky jsou konstruovány jako něco přirozeného a neproblematického“ (Pospěch, 2013). Avšak zkušenost s přirozeným pohybem na veřejném prostranství zpochybňuje vyloučení jedinci.

Podle Pospěcha (2013) není bytí na veřejnosti univerzálním právem pro všechny, ale je to spíš úkol, který není pro všechny stejný. Veřejný prostor zkoumal skrze nákupní centra. Ve své práci vychází z předpokladu, že veřejná prostranství vyžadují určitou formu regulace, aby na nich mohli společně žít cizí lidé. Pospěch (2013) rozeznává dva typy regulace **vnitřní** a **vnější**. Vnitřní regulace na veřejném prostranství ve městě představuje rovinu městského řádu, tu vnímá v českém prostředí stejně jako Stulíková (2015) v regulaci pití alkoholu ve městech. V Praze mluvíme o městských vyhláškách a nařízeních, které vylučují mnoho destinací v Praze, kde je úplný zákaz pití alkoholu (Pospěch, 2013). Vnější regulaci charakterizuje sociální

kontrola, která reaguje na vnitřní regulaci, neboť reprodukce městského řádu vyžaduje participaci aktérů (Pospěch, 2013). „Ve veřejném prostoru současných měst, která postrádají možnost vyhnat nežádoucí elementy za městské hradby, jde zpravidla o kombinaci dvou postupů. V prvním případě jde o právní vymezení hranic přípustné prostřednictvím městských vyhlášek, tedy o exkluzi jednotlivých druhů jednání [viz též Coleman 2004]. Druhý postup vymezuje fyzické hranice prostoru, který má být regulován“ (Pospěch, 2013).

Pospěch (2013) si pokládá otázku, *jak je vůbec veřejný prostor možný*. Na veřejný prostor nahlíží pomocí interpretativní analýzy, proto aby bylo možné veřejný prostor pochopit, musíme se zaměřit na sdílené vědění a zkušenosti společnosti (Pospěch, 2013). Abychom se mohli stát uživateli nějakého určitého typu prostoru, musíme se naučit pravidla jednání a význam těchto míst (Pospěch, 2013). Veřejný prostor je podle tedy Pospěcha aktivně utvářený a sdílený soubor významů, který je odehrává na základě každodenních aktivit aktérů v něm.

Ačkoli by měl být veřejný prostor podle sbírky zákonů (Sbírka zákonů, 2000, §34 zákon č.128/200 Sb.) veřejný pro všechny, tak podle Pospěcha (2013) i Stulíkové (2015) nepřímo dalšími regulacemi jako je vyhláška proti konzumaci alkoholu a důmyslné stavební úpravy vytlačují na okraj společnosti mnoho obyvatel. Podoba dnešního města je v rukou bohatých a mocných lidí, kteří si město utvářejí podle svých představ (Harvey, 2012).

1.3. Právo na město

Podobně argumentuje David Harvey (2012) ve své teorii Právo na město, ve které vysvětluje, že právo na participaci v utváření veřejného prostoru ve městě není rozděleno rovnoměrně mezi obyvatele. Město spojuje nejširší diverzitu lidí od nejchudších po nejbohatší, ale každý by měl mít stejné právo na ovlivňování podoby a funkčnosti města. Právo na určování podoby veřejného prostoru je v rukou skupiny mocných a bohatých lidí, kteří si ho uspořádávají podle svých potřeb a vytlačují tím původní obyvatele na jiná místa.

Hlavní myšlenkou práva na město podle Davida Harveyho (2012) je kolektivní schopnost měnit město, ve kterém lidé společně žijí. Otázka je zaměřena na veřejný prostor, jehož podoba by měla vyhovovat všem obyvatelům města bez toho, aby někoho diskriminovala. Fungování a udržování chodu města je závislé na obyvatelích, kteří město obývají a svým chováním, pohybem a jednáním prostoru dávají smysl. Podle Harveyho (2012) se kvalita městského života stala komoditou, protože převládající politická ekonomie ve městech je konzumerismus. Podobně o veřejném prostoru uvažuje Henri Lefebvre (1968), který tvrdí, že pokud se město promění v komodu, je to porušení demokratického principu, protože nemohou všichni mluvit do jeho podoby – proto je potřeba, aby se aktivně podporovalo všechno, co vede ke společnému místu.

Právo na město je mnohem více (Harvey, 2012) než pouhá individuální svoboda přístupu k městským zdrojům: je to právo měnit sebe sama tím, že změním město. Je to navíc spíše právo obecné než individuální, protože tato proměna nevyhnutelně závisí na výkonu kolektivní moci přetvářet procesy urbanizace. Svoboda vytvářet a přetvářet svá města a sebe sama je jedním z nejcennějších a zároveň nejvíc opomíjených lidských práv. Harvey (2012) vytýká, že se kvalita městského života stala zbožím, stejně jako město samo, ve světě, kde se konzumerismus, cestovní ruch, kulturní a znalostní průmysl staly hlavními aspekty městské politické ekonomie. Harvey (2012) zdůrazňuje, že existují městská sociální hnutí snažící se překonat izolaci a přetvořit město do jiného obrazu, než jaký navrhují developéři, za kterými stojí finance, korporátní kapitál a stále více podnikatelsky smýšlející místní státní aparát (Harvey, 2012). Takovým sociálním hnutím jsou i komunitní zahrady, které podporují revitalizaci lokální identity a vznik nových sociálních vazeb v rámci utváření nové komunity.

1.4. Komunitní zahradničení

Téma veřejného prostoru je pro místní lidi velice důležité, protože ho v Liboci postrádají. Komunitní zahrada tudíž nemusí mít jen charakter potřeby zahradničení ale i místa, kde se budou lidé scházet a navazovat nové kontakty.

Fenomén komunitního zahradničení je poměrně nový. V Praze se setkáváme s prvními komunitními zahradami od roku 2012 (Lankašová, podle Berana 2019). Mikovcová (2015) ve svém výzkumu o fenoménu komunitního zahradničení uvádí, že komunitní zahrady vznikají většinou ve městech v prostorech, kde obyvatelé nemají běžně přístup k pozemku, kde by mohli sami volně pěstovat zeleninu. Podle Mikovcové je díky „lokální iniciativně možné bud' na společném záhoně, anebo na vlastním malém záhonku pěstovat ovoce, zeleninu, bylinky i květiny, sdílet při tom základní vybavení i zkušenosti, seznámit se se svými sousedy a účastnit se různých kulturních i vzdělávacích akcí“ (Mikovcová, 2015). Fleková a Pančíková (2016) uvádějí, že „komunitní zahrady jsou společně spravovány a užívány skupinou aktivních lidí, což přispívá k navázání a prohloubení sociálních vazeb v rámci skupiny, ať už se jedná o sousedy, školy, církve či jiné spolky“. Mikovcová (2015) uvádí, že „hlavním cílem je podpora lokálních sousedských vztahů založených na rozvíjení společných hodnot“ (Mikovcová, 2015).

Podle Arnošta Nováka (2013) komunitní zahrady vznikají zejména v časech sociální krize, a proto se v nich praktikuje především samozásobitelství a pěstuje se zelenina a ovoce, velice často i organickým způsobem. „Lidé, kteří participují na komunitních zahradách, v nich nevidí útek do soukromí před společností, ale naopak způsob jak se přímo zapojit a zlepšovat sociální svět... jsou to místa pro kolektivní pěstování nejen zeleniny, ale také identity, občanské kultury, revitalizace komunity a politické mravnosti (Hondagneu – Sotelo 2010, podle Novák, 2013).

2. Metodologická část

Při přípravě metodologické části projektu své bakalářské práce jsem vycházela zejména z knihy *Novotná, H., Špaček, O., & Jantulová, M. Š. (eds.). 2019: Metody výzkumu ve společenských vědách.*

2.1. Výzkumný problém

Tato bakalářská práce je postavena na kvalitativním výzkumu, založeném na zúčastněném pozorování jedné konkrétní komunitní zahrady LIBÓZA. Hlavní částí bakalářské práce je etnografický výzkum nově vzniklé komunitní zahrady LIBÓZA nacházející se za hradbami památkové rezervace Obora Hvězda. Sledovala jsem prostřednictvím zúčastněného pozorování samotnou komunitní zahradu a jejího okolí, prostřednictvím rozhovorů se zakladateli a dalšími zapojenými aktéry to, jak se utváří samotná komunitní zahrada, jak se praxe komunitní zahrady ne/vztahuje k veřejnému prostoru, jak s tím pracuje zapojená politická a úřední scéna, která rozhoduje nad veřejným prostorem, jak se v rámci komunitní zahrady ne/utváří lokální identita, jak komunitní zahrada “žije“ ve virtuálním prostoru sociálních sítích. Hlavním cílem této bakalářské práce je zodpovědět výzkumné otázky:

- 1) Kdo jsou aktéři, kteří se podíleli na založení komunitní zahrady LIBÓZA? Kdo a jak se aktivně podílí na jejím fungování?
- 2) Co vedlo k založení komunitní zahrady v této oblasti Liboce, jak bylo/je argumentováno?
- 3) Jak se utváří komunitní zahrada?
- 4) Jak se komunitní zahrada podílí na utváření veřejného prostoru, či jak jej přetváří?
- 5) Kdo rozhoduje o podobě a využití prostoru komunitní zahrady nacházející se na veřejném prostranství?
- 6) Konstruuje se v souvislosti s komunitní zahradou nějaké lokální či jiné identity?

2.2. Výzkumná strategie a technika tvorby dat

Pro tuto bakalářskou práci jsem se rozhodla zvolit kvalitativní strategii výzkumu, neboť jsem se zaměřila na jeden konkrétní příběh vzniku komunitní zahrady prostřednictvím etnografického výzkumu, jehož součástí byly polostrukturované rozhovory a analýza dokumentů vztahující se ke vzniku a chodu komunitní zahrady.

Hlavním způsobem mého vytváření dat byl vlastní **etnografický výzkum v komunitní zahradě LIBOÓZA**, kterou jsem aktivně začala zkoumat s jarem ve chvíli, kdy nastalo zahrádkářské období a skončila na podzim, kdy zahrádkářské období skončilo. Cílem bylo stát se součástí komunitní zahrady a zkoumat její dění. Aktéry jsem pozorovala v době a v přirozeném čase, kdy do komunitní zahrady docházejí. Kombinuji techniky etnografického výzkumu a autoetnografického výzkumu. Autoetnografie je etnografický výzkum aplikovaný na osobu výzkumníka, kde je výzkumník nejen výzkumným nástrojem, jako je tomu v etnografickém výzkumu, ale také předmětem zkoumání (Heřmanský, 2019, str. 384).

Dalším zdrojem dat mi byly **polostrukturované rozhovory**. Nejprve jsem se setkala se zakladateli komunitní zahrady, kteří mi, nastínili příběh vzniku zahrady. Měla jsem předem připravené orientační otázky, na které se jich chtěla doptat během setkání. Další aktéři byli aktivní zahrádkáři, které jsem se snažila potkat v čase, kdy docházejí do komunitní zahrady. I v tomto případě jsem zvolila techniku tvorby dat pomocí neformálních rozhovorů, ale otázky pro mě byly spíše orientační, kdyby řeč stála. Většinu času jsem nechala prostor zahradníkům zabývat se tématiky, které jsou pro ně podstatné. Dále jsem se setkala s dalšími lidmi zapojenými do dění komunitní zahrady, jako jsou aktéři z městského úřadu Prahy 6. Dalším zdrojem dat mi byly **vyhlášky, nařízení a dokumenty Městské části Prahy 6**, která zprostředkovala soutěž Nápad pro Šestku a zaštiťuje průběh vzniku Komunitní zahrady. Komunitní zahrada se prezentuje a komunikuje s veřejností především pomocí **sociálních sítí**, proto se zaměřím i na virtuální prezentaci zahrady. Bude mě zajímat, jakým způsobem dochází k vyjednávání komunitní zahrady ve virtuálním světě.

2.3. Volba terénu a vzorku

Terénem pro můj výzkum byla primárně komunitní zahrada LIBÓZA a její okolí. Komunitní zahradu LIBÓZA jsem si vybrala, protože je zajímavá nejen svým netradičním umístěním za hradbami Obory Hvězda, ale i důvody a okolnostmi jejího vzniku. Terén se dále odvíjel podle toho, kam mě souvislosti výzkumu odvedly dál. Nejprve jsem se zaměřila na participanty zahrady od zakladatelů po lokální aktéry a politické participanty. Pro tento výzkum jsem si zvolila techniku sněhové koule, kdy jeden aktér doporučí druhého a tak dál (Novotná, 2019: 297). A zároveň jsem pravidelně docházela do komunitní zahrady, kde jsem zahradničila a zkoumala, kdo a kdy se v komunitní zahradě pohybuje. S participanty zahrady jsem komunikovala spontánně podle toho, kdy jsem je v komunitní zahradě potkala. Se zahrádkáři jsem si předem nedomlouvala setkání, protože jsem je chtěla potkat v přirozené době, kdy komunitní zahradu navštěvují. Předem domluvená setkání byla jen se zakladatelkami komunitní zahrady, úředníky a politickými participanty z radnice Prahy 6. Jména zakladatelek a politických a úřednických účastníků na Praze 6 jsem se s jejich svolením rozhodla zveřejnit.

Tři zakladatelky Komunitní zahrady LIBÓZA se jmenují Vendula, Petra a Lenka. Žádná z nich nezahradničí na komunitní zahradě LIBÓZA, jejich zájmy jsou motivované spíše sociálním životem.

Vendula bydlí v Liboci celý život. Přišlo ji divný, že je Libocká čtvrť na tolik anonymní, přestože se podle ní jedná z urbanisticko-architektonického hlediska o vesnici. Od roku 2016 pořádá různé sousedské aktivity, aby podpořila lokální komunitu. Vendula se zúčastnila posledních pár vystáv na bývalém Libockém hřbitově, které organizoval umělec Jakub Myslín. Když se stěhoval z Prahy oslovil ji s nabídkou, jestli nechce v tomto projektu pokračovat místo něj. Vymyslela s kamarády výstavu, kdy by se společně vyfotili Libočané na velkoformátový negativ. Nejprve udělala rešerši vesnického života v Liboci a uviděla silnou místní sounáležitost. V Liboci existoval okrašlující spolek Zveleba Libocká, který pořádal různá představení, a z výtěžku zkrášlovali okolí a spravovali cesty. Na propagaci používali plakáty se secesními prvky. Vendula se rozhodla použít podobný vizuál i na společné focení. Aby získala povědomí občanů Liboci o pořádané akci, vytvořila plakát a pojmenovala se na něm jako organizátorka Zveleba Libocká. Na společnou fotku přišlo cca 130 lidí. Zúčastněné po akci obcházela dům po domu a roznášela vyvolanou fotku. Během focení ji místní paní řekla o projektu sousedských snídaních, Vendule se nápad líbil a zanedlouho jednu zorganizovala. Při

té příležitosti se seznámila s Petrou, se kterou později spolupracovala na vzniku komunitní zahrady LIBÓZA.

Petra se narodila do domu, ve kterém jsme se sešly na první schůzce se zakladatelkami. V domě, který stojí přímo nad komunitní zahradou LIBÓZA. Před šesti lety dům procházel rekonstrukcí, ve stejné době, kdy se rušila zahrádkářská kolonie. Petra nechtěla, aby se území pod jejím domovem zastavilo, protože se podle Petry v Liboci v posledních 10 letech zastavilo spousta volných ploch. Jejich záměr byl si půdu zakoupit, ale to bylo složité, protože pozemek vlastní Magistrátu hlavního města Prahy. Ve stejnou dobu ji přistál dopis od Venduly do schránky, která v něm líčila představu o možné Komunitní zahradě s otázkou, zdali by s tím byli v pohodě. Petra se ozvala, že by ráda pomohla s realizací. Potom bylo setkání s lidmi, kteří mají zájem o komunitní zahradu LIBÓZA.

Lenka žije v Liboci okolo 30 let. Ke komunitní zahradě LIBÓZA se dostala tak, že v Liboci s několika místními lidmi bojovala proti stavebním činnostem. V jejich zájmu bylo uchránit životní prostředí v okolí bydliště. V roce 2011 se dala dohromady skupina lidí, kteří se začali společně zabývat územními změnami v Liboci. Založili si Libocké občanské sdružení, z.s., aby mohli lépe komunikovat na radnici městské části Prahy 6. Hlavním zájmem byla kauza okolo Libockého rybníka, kde se má namísto pěší cesty postavit silnice. Vendula věděla, že existuje nějaké libocké občanské sdružení a oslovila Lenku, jestli by se nemohly setkat. Lenka se zapojila do projektu LIBÓZY, protože měla dobré kontakty a orientovala se v komunikaci na městské radnici Prahy 6.

Jindřich jako referent pro participaci městské části Praha 6 začínal projekt participativního rozpočtu Nápad pro Šestku. Jindřich začal na radnici Prahy 6 pracovat v červnu 2016, kdy získal projekt Nápad pro 6. Rozjet tento projekt byl jeho úkol. V prvním běhu Nápadu pro šestku v roce 2017 se seznámil s návrhem komunitní zahrady LIBÓZA, který představila Vendula. Komunikovali spolu různé projektové úpravy.

Nechvátal jako radní za Zelení Prahy 6 oslovil v roce 2016 Vendulu s nabídkou, jestli by nechtěla na místě bývalé zahrádkářské kolonie realizovat komunitní zahradu.

2.4. Etické aspekty výzkumu

Během své bakalářské práce jsem se řídila podle etického kodexu Univerzity Karlovy. Aktéři, se kterými jsem prováděla rozhovory, byli předem obeznámeni se záměrem a cíli výzkumu, stejně jako s tím, že bude rozhovor po celou dobu nahráván za účelem jednoduššího záznamu dat. Od všech aktérů jsem požadovala souhlas o účasti na výzkumu. Abych nenarušila soukromí aktérů, rozhodla jsem se ve výzkumu pozměnit jména těch, kteří mi dali svolení informace publikovat. Ve většině případů jsem dostala svolení zanechat pravá jména, ale rozhodla jsem se v rámci bezpečí pozměnit všechna, až na jména zakladatelek komunitní zahrady, která jsou dohledatelná a na jména politických a úřednických participantů, která jsou veřejná.

2.5. Časové zařazení výzkumu

Výzkum jsem započala na začátku roku 2022, kdy jsem se poprvé setkala se zakladatelkami komunitní zahrady, abych se s nimi domluvila o možném zapojení v zahradě. Zúčastněné pozorování jsem začala se začátkem jara a začátkem zahrádkářské sezóny, kdy jsem pravidelně docházela do komunitní zahrady, prováděla rozhovory se zahrádkáři a psala terénní poznámky na základě vlastní zkušenosti se zahradničením. Zúčastněné pozorování v komunitní zahradě probíhalo od jara až do podzimu. Pravidelně jsem docházela do komunitní zahrady starat se o svůj záhonek a při té příležitosti jsem si průběžně děla terénní poznámky. Výzkum jsem zakončila na podzim roku 2022 s koncem zahrádkářské sezóny. Datum jsem stanovila na podzimní Dožínkovou zahradní slavnost, jejíž smyslem bylo zakončit zahrádkářskou sezónu v komunitní zahradě LIBÓZA.

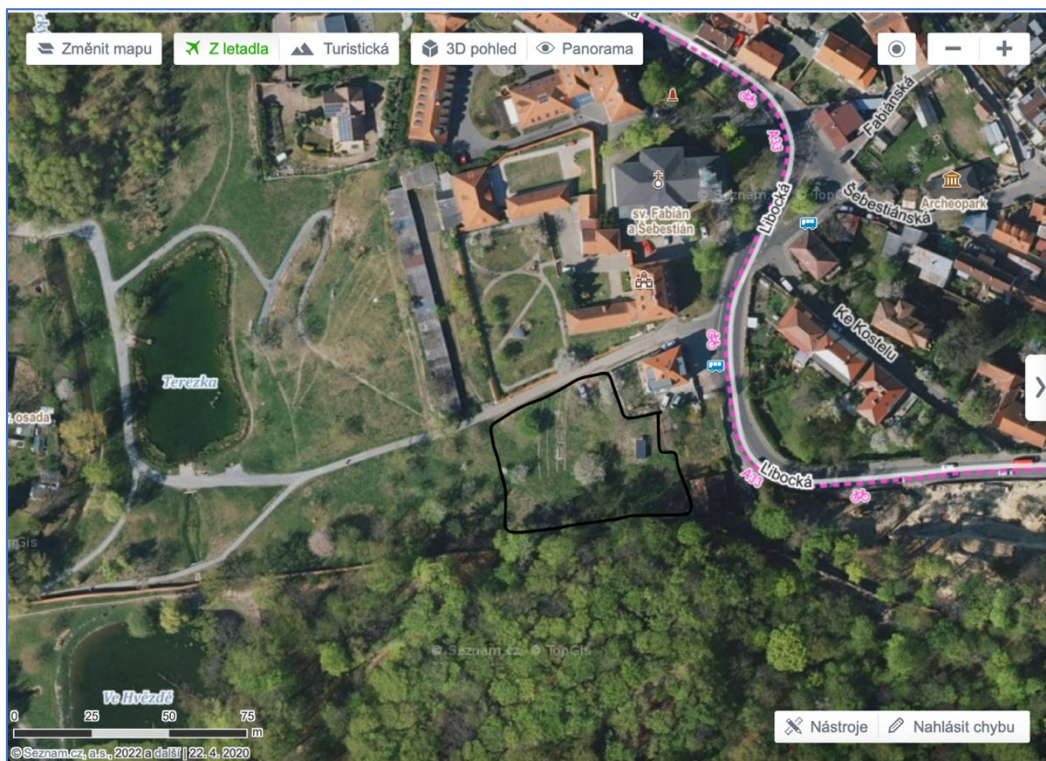
3. Empirická část

3.1. Vymezení zkoumané lokality

Předmětem výzkumu je komunitní zahrada LIBÓZA a její okolí. Komunitní zahrada se nachází v Liboci v městské části Prahy 6. Po pravé straně ji ohraničuje pěší betonová cesta, která ústí z ulice Libocká a vede z kopce dolů k rybníku Terežka. Po levé straně zahradu ohraničují hradby Obory Hvězda.

Zakladatelky Komunitní zahrady LIBÓZA uvedly v popisu zahrady pro soutěž Nápad pro Šestku, že se jedná o parcelu „v blízkosti historického centra Liboce, v sousedství fary a Obory Hvězda je svah, který nyní prochází revitalizačním procesem z uzavřené zahrádkářské kolonie na sad. V horní části zeleného pásu přímo sousedícím s oborou je pro tuto komunitní zahradu ideální prostor. Je snadno dostupný, neboť je v těsné blízkosti autobusové zastávky Libocká“ (Portál Nápad pro Šestku).

Parcela komunitní zahrady LIBÓZA se nachází na veřejném prostranství, které spravuje Magistrát hlavního města Prahy.

Obr. 1. Vymezení rezidence KOMUNITNÍ ZAHRADA LIBÓZA, Zdroj: Mapy.cz (2022)

3.2. Vstup do terénu

Pro svou bakalářskou práci jsem se rozhodla zvolit zúčastněné pozorování, neboť jsem se potřebovala dostat do blízkosti zahrádkářů a pochopit jejich každodenní potřeby a strasti spojené se zahradničením v komunitní zahradě. Do terénu jsem vstoupila jako outsider s tím, že bych se ráda infiltrovala do místní komunity. Se zakladatelkami komunitní zahrady LIBÓZA jsem se seznámila až na první schůzce a nikoho ze zahrádkářů jsem osobně neznala. Se zahradničením jsem zkušenosti neměla. Komunitní zahradu znám jen z pozorování, kdy jsem chodila na procházky se psem do Hvězdy a domů se vracela podél svahu, kde se nachází. Pamatuji si, jak vypadal svah ještě před tím, než začala revitalizace okolí. Chodilo se po úzké neudržované cestě, která vedla od dolního rybníka podle hradeb Obory Hvězda nahoru k libocké farnosti. Ve svahu, kde se dnes nachází komunitní zahrada LIBÓZA byla dlouhá léta zahrádkářská kolonie. V posledních letech existence zahrádkářské kolonie na mě působilo místo neudržovaně a zpustle. V okolí za plotem se povalovaly odpadky a většina domečků v kolonii zela prázdnotou. Kolonie na mě působila temně a nezachovale.

O komunitní zahradě jsem se poprvé dozvěděla ze sociální sítě Facebook z příspěvku veřejné skupiny Praha 6 (8.8. 2021): „V Liboci nad rybníkem Terežka, kousek od kostela sv. Fabiána a Šebestiána, se dnes otevřela komunitní zahrada LIBÓZA jako další z Nápad pro Šestku. Má vše, co k tomu správně patří. Záhony, ve kterých lidé mohou pěstovat zeleninu a bylinky, kompostér, nádrž na dešťovou vodu a spoustu nadšených lidí, kteří se o komunitní prostor budou starat. Pokud máte zájem se zapojit, neváhejte se obrátit na autorku nápadu Vendulu Guhovou ze spolku LIBÓZA. Příspěvek jsem sdílela na svém profilu, aniž bych měla zájem se stát součástí. Líbilo se mi, že vznikl projekt takového charakteru nedaleko mého rodného bydliště.

Do Komunitní zahrady jsem se zapojila po prvním setkání se zakladatelkami dne 21. února roku 2022, kdy jsem se domluvily, že si můžu pronajmout část nějakého záhonku. Moje role výzkumníka se postupně proměňovala z outsidera, který nemá žádné zkušenosti s terénem ani nezná aktéry, na insidera s úplným členstvím. To předpokládá, že je badatel insiderem a jako takový se nejen podílí na stěžejních aktivitách zkoumaného terénu, ale zároveň se plně ztotožňuje s jeho hodnotami a normami (Novotná, 2019: 359).

Zahradnická sezóna trvá od jara na podzim. V komunitní zahradě LIBÓZA začala 1. dubna, kdy zahrádkářům přišel email s přerozdělením záhonků a pozváním na jarní zahradní slavnost.

Na začátek jsem se rozhodla si pronajmout nejmenší možný díl, a to jednu polovinu záhonku o velikosti 2 x 1 metr čtvereční. Záhonky jsou velké 6 x 2 metry čtvereční.

Poprvé jsem si šla zasadit jahody a saláty 24. dubna, protože jsem nějakou dobu čekala na příznivé zahrádkářské podmínky. První polovina dubna byla chladná a deštivá. Jelikož jsem se zahradničením moc zkušeností neměla, radila jsem se s rodinou, jaké volit techniky a co si zasadit. Poradili mi si na začátek zasadit sazeničky, abych měla větší jistotu, že vyrostou. Na zahradní slavnosti 27. dubna jsem si koupila od podporovatelky komunitní zahrady Laděny mátu, kterou prodávala v rámci akce. Prodávala vyrostlé sazeničky z vlastní zahrádky a výtěžek věnovala na údržbu komunitní zahrady. Během června jsem si na záhonek přidala dvě rajčata a mangold. Víc už se mi toho na můj malý záhonek nevešlo. Během jara jsem do zahrady chodila pravidelně, především o víkendech, když jsem zůstávala v Praze. Z domova do zahrady jsem to měla přes půl hodiny, což pro mě bylo časově náročnější víc, než by bylo potřeba. Většina návštěv komunitní zahrady vypadala podobně, abych ušetřila čas, brala jsem sebou do zahrady i svého psa a spojila to s příjemnou procházkou po okolí. V zahradě jsem zalila záhonek, nakypřila půdu a pozorovala, jestli se náhodou neobjeví někdo další, když jsme měla štěstí, tak jsem narazila na nějakého zahrádkáře.

Obr. 2. První sázení rostlin, zdroj: vlastní fotografie

Být členem komunitní zahrady u sebe vnímám v několika v rovinách. První rovinu, kterou jsem již popisovala, je samotné zahradničení a starání se o svůj záhonek. Tato rovina obnáší pravidelné navštěvování zahrady obzvláště v létě, kdy je sucho a zahrádkář musí pravidelně zalívat svůj záhonek, aby nepřišel o veškerou úrodu. Pocítila jsem i nevýhody komunitní zahrady, protože jsem vlastnila půlku záhonku s někým, koho jsem vůbec nepoznala. Na začátku léta jsem si zasadila do záhonku rajčata, které jsou hodně náročné na vodu a světlo. Můj soused/ka si do stejného záhonku zasadil/a brambory, které úplně zastínily moje rostliny, takže mi postupem času začala rajčata plesnivět. Musela jsem si zasadit do záhonku bazalku, která je podle mého nesmrtelná, protože se mi ji několikrát povedlo nezalít jak dlouhou dobu a stejně se vzkřísila.

Druhou rovinu vnímám v zapojení zahrádkářů do kulturních akcí. Na jarní zahradní slavnosti 27. dubna jsem na Vendulinu výzvu už od rána pekla buchy a slané záviny. Členové komunitní zahrady byli požádáni, zdali by nepomohli s přípravou občerstvení. Dostali jsme emailem zaslanou excelovou tabulku, kde jsme měli vyplnit s čím na zahradní slavnosti pomůžeme. Domluvila jsem se se zakladatelkami, že bych mohla zorganizovat SWAP oblečení. Napsala výzvu do uzavřené facebookové skupiny zahradníků, aby přinesli věci, které by rádi v rámci slavnosti vyměnili. Ráda pomáhám s organizací akcí, ale zároveň jsem věděla, že mi to trochu pomůže poznat víc lidí. Vést nezávazné konverzace při výměně věcí je jednodušší než se s někým seznamovat jen tak.

...Zahrada už není prázdná. Pobíhá po ní okolo 10 lidí, kteří připravují věci na slavnost. Dalších 10 lidí se prochází nebo sedí na zahradě a povídá si. Pozdravím Vendulu a předám jí napečené jídlo. Pošle mě dolů na podestu, kde už jsou připravené stojany a Kateřina (seznámila jsem se s ní až později), která se už v oblečení přehrabuje a skládá ho na hromádky. Mírím rovnou k ní a pozdravím ji. Hned se začneme bavit. Vymýšlíme, jak poskládat oblečení a kam co rozvěsíme. Vendula mi přinese dvě zavařovačky na dobrovolný příspěvek na akci...

Terénní poznámky 27.4. 2022

Pomáhat na zahradní slavnosti bylo přínosné, protože jsem se seznámila s lidmi, kteří se přišli podívat na tu novou komunitní zahradu. Sblížila jsem se se zakladatelkami a řekla jim, že se mou mohou počítat i na organizaci dalších akcí. Když byla Vendula nemocná nebo potřebovaly s něčím pomoci, tak se mi ozvaly a já jsem si udělala čas. Podobně jsem pekla občerstvení i 26.6., kdy bylo v Komunitní zahradě LIBÓZA představení VOSTO5. Při této příležitosti se

sešlo zatím nejvíc lidí. Bylo hezké počasí a konec školního roku, takže přišlo mnoho rodin s dětmi.

3.3. Reprezentace prostoru

Lefebvovo porozumění produkce prostoru (1991) mi umožňuje nahlížet na území, kde se nachází Komunitní zahrada LIBÓZA v několika rovinách. Nejprve se zaměřím na reprezentaci prostoru, jež je v tomto případě tvořena vyhláškami, legislativami a regulacemi veřejného prostoru jehož vlastníkem je Magistrát hlavního města Prahy. Tato reprezentace prostoru ovlivňuje prostorové praktiky, které volí zakladatelky, zahrádkáři a ostatní lidé, kteří využívají toto veřejné území, kde se komunitní zahrada nachází. Dále se zaměřím na to, jestli návštěvníci komunitní zahrady nějak narušují dominantní prezentaci prostoru a vytváří tím novou prostorovou reprezentaci.

Hlavní myšlenkou produkce veřejného prostoru je, že je neustále konstruovaný praktikami aktérů. Podle Lefebvra (1991) je prostor konstruovaný a myšlený těmi, kdo mají moc jej ovlivňovat a ovládat. V případě komunitní zahrady nacházející se na veřejném prostranství se jedná o vyhlášky, legislativu a regulace sbírky zákonů. Podoba komunitní zahrady je formovaná podmínkami spojenými s jejím umístěním na veřejném prostranství. Komunitní zahrada si na základě těchto podmínek vyjednává svoji pozici na veřejném prostranství. Aby mohl tento projekt vzniknout, muselo se podpořit několik okolností najednou. Rozhodujícím činitelem o podobě nynější komunitní zahrady je vlastník pozemku Magistrát hlavního města Prahy, který z počátku tento projekt nechtěl podpořit. V této podkapitole se zaměřím na okolnosti, které vedly k založení komunitní zahrady LIBÓZA.

3.3.1. Veřejný prostor – Pozice Magistrátu Hlavního města Prahy

Na vzniku komunitní zahrady se podílelo několik faktorů. Důležitou rovinou hraje prostor, kde se komunitní zahrada nachází, protože se jedná o veřejné prostranství, ke kterému se váže různá legislativa a pravidla jeho uvažování. Veřejný prostor je definovaný souborem sdílených reprezentací. Podle Lefebvra (1991) je materiální prostor utvářen mocnými a bohatými vrstvami dané společnosti, skrze zákony a nařízení o užívání a utváření veřejného prostranství. Jelikož se komunitní zahrada LIBÓZA nachází na veřejném prostranství, spadá do vlastnictví Magistrátu hlavního města Prahy, který rozhoduje o budoucím působení komunitní zahrady. Spolek Zveleba Libocká získal od Magistrátu Hlavního města Prahy v roce 2017 smlouvu o výpůjčce na pět let (Petra, 21.2. 2021). Veřejný prostor podléhá zákonům a legislativě České republiky. Parlament ČR se v roce 2000 usnesl v zákonu o obcích na definici veřejného prostoru. Míjí jím všechna náměstí, ulice, tržiště, chodníky, veřejnou zeleň, parky a další

prostory přístupné každému bez omezení, tedy sloužící obecnému užívání, a to bez ohledu na vlastnický vztah k tomuto prostoru (Sbírka zákonů, 2000). Podle této definice je veřejný prostor přístupný všem občanům rovnoprávně a bez omezení. Zákon definuje veřejné prostranství jako venkovní prostor sloužící k obecnému užívání, který je volně přístupný pro každého (Sbírka zákonů, 2000). Tento zákon formuje podobu komunitní zahrady, která musí být přístupná všem bez jakéhokoliv omezení. Zakladatelky byly ještě před tím, než se přihlásily do projektu Nápad pro Šestku na několika schůzkách na Magistrátu hlavního města Prahy v oboru životního prostředí, kde přednášely nápad Komunitní zahrady. Na Magistrátu hlavního města Prahy neuspěly, protože jejich projekt, jak poznamenala Vendula s Petrou, „neladil s tím, jak úřad životního prostředí funguje“ (Vendula, 21.2. 2022). S Magistrátem hlavního města Prahy musejí být zakladatelky nadále v kontaktu, protože je vlastníkem pozemku, kde se komunitní zahrada nachází. Proto se rozhodly zapojit do Nápadu pro Šestku, aby získaly větší podporu. Podpora od radnice Prahy 6 získala velkou hodnotu, proto jsem se doptala Venduly, s kým ohledně projektu komunikovaly. Doporučila mi Jindřicha.

3.3.2. Plán participace

Jindřich jako referent pro participaci městské části Praha 6 realizoval participační proces a zahájil projekt participativního rozpočtu Nápad pro Šestku. „Nápad pro Šestku je pokus přenést participativní rozpočet na Praze 6“ (Jindřich, 2022). Participační rozpočet umožňuje, aby se občané podíleli na rozhodování o podobě místa, kde žijí. Radnice vymezí část peněz v ročním rozpočtu a obyvatelé dané lokality podávají návrhy, co by se mělo opravit, postavit nebo vylepšit v následujícím období. Radnice městské části Prahy 6 založila participační rozpočet v roce 2017, aby se občané České republiky mohli podílet na podobě veřejného prostoru v městské části Prahy 6. Jindřich začal na Obvodním úřadě městské části Praha 6 pracovat v červnu 2016, v době, kdy, v celé republice fungovalo okolo 2-3 participačních rozpočtů, takže to bylo poměrně ojedinělé. Místní spolky Prahy 6 si na radnici vyjednaly, že chtějí systémovou participaci, radnice si to tehdy přeložila do toho, že chtějí participační rozpočet (Jindřich 26.4. 202). Podle Jindřicha (26.4. 2022) je participační rozpočet jen jeden z nástrojů, ale ne systém. Z poptávky občanů Prahy 6 po participaci na městské části vznikla ochota radnice podpořit tento projekt. Měl dělat jen participativní rozpočet, ale to se nedá dělat samo o sobě.

3.3.3. Nápad pro Šestku

Nápad pro Šestku se opakuje po určitých obdobích. Je to spoluúčast obyvatel na tvorbě rozpočtu městské části Prahy 6 a na jeho utrácení. Obyvatelé mají možnost něco navrhnout a rozhodovat o tom, jak se městské prostředky využijí (Jindřich, 26.4. 2022). „*V rozpočtu bylo 5 milionů korun pro všechny projekty na jeden rok. Je to poměrně málo peněz v obratu na radnici Prahy 6, ale může se to brát jako nácvik k tomu, jaké to může v participaci být*“ (Jindřich, 26.4. 2022). Jindřich dodává ke komunitní zahradě: „*LIBÓZA byla atypická v tom, že nešlo jen o výstavbu Komunitní zahrady, ale někdo musel projekt dál vést a udržovat*“ (Jindřich, 26.4. 2022). Zadání nebylo tak jasné jako u jiných projektů v Nápadu pro Šestku a celý proces se musel se vyjednávat ve vztahu k podavatelkám projektu. Zároveň pozemek vlastní Magistrát hlavního města Prahy, což je další komunikace navíc. Aby mohla komunitní zahrada fungovat, je potřeba, aby ji někdo administroval a spravoval. „*Je to náročnější na chod než ostatní projekty, proto bylo zřejmé, že to nebude obstarávat městská část, že to bude organizovat nějaký subjekt v tomto případě spolek Zveleba Libocká*“ (Jindřich, 26.4. 2022). Musela vzniknout domluva mezi třemi subjekty: městskou částí Prahy 6, Magistrátem hlavního města Prahy a spolkem Zveleba Libocká. Hlavní město propůjčí městské části pozemek, aby se mohly investovat prostředky městské části, které získaly zakladatelky z úspěšného projektu Nápadu pro Šestku. Jakmile tak učiní, tak se prostor Magistrátu hlavního města Prahy vrátí, potom se paralelně vyjednává pronájem se spolkem, který tam bude projekt vykonávat.

Zakladatelky založily spolek Zveleba Libocká, aby byly ve vyjednávání uchopitelným partnerem. V Nápadu pro 6 se ukázalo, že mají na celkovou realizaci malý rozpočet. Z peněz od Prahy 6 se podařilo udělat podrobnou projektovou argumentaci, která dala projektu konkrétní podobu. Za zbylé peníze se postavila malá část původního plánu, altán a tři záhony. Z toho důvodu požádali Magistrát hlavního města Prahy o dotaci na do realizaci zahrady. „*Navzájem se podpořili, aby mohl vzniknout jeden projekt*“ (Vendula, 21.2. 2022). Díky dotaci, kterou dostaly, získaly i bezúplatnou smlouvu o výpůjčce na pět let. Ve smlouvě jsou provozovatelem zahrady. Mají právní vztah s Magistrátem hlavního města Prahy jako spolek. S úřadem Prahy 6 už nic nadále neřeší, ten figuroval jen v projektu Nápad pro Šestku.

3.3.4. Koncept komunitní zahrady LIBÓZA

V místě, kde se momentálně nachází Komunitní zahrada LIBÓZA, byly do roku 2004 zahrádkářské kolonie, kde se nacházely z části pusté a z části aktivní zahrádky. Podle Magistrátu hlavního města Prahy se: *„vzhledem k tomu, že řešené území je v majetku hl. m. Prahy a dle platného územního plánu je zde vymezena plocha pro zeleň městskou krajinnou, rozhodl odbor ochrany prostředí MHMP o provedení celkové revitalizace území“* (web MHMP, 2017). Návrh konceptu komunitní zahrady v místě bývalého sadu v Liboci byl záměrem radnice Prahy 6. S nápadem komunitní zahrady přišli v roce 2015 Zelení Prahy 6. Chtěli na místě původní zahrádkářské kolonie vybudovat komunitní zahradu. Podle radního Nechvátala (30.6. 2022) se zahrádkáři bouřili proti likvidaci původní zahrádkářské kolonie, radnice Prahy 6 se proto snažila udělat kompromis. Původní zahrádkářskou kolonii zlikvidovala, protože to byla podle Nechvátla (30.6. 2022) *„neudržitelná skládka“*. Nechvátal se za Prahu 6 spojil s Vendulou, která byla v Liboci komunitně aktivní.

Vendule přišlo divné, že je Libocká čtvrť na tolik anonymní, přestože se podle ní jedná z urbanisticko-architektonického hlediska o vesnici. *„Sousedské vztahy jsou anonymnější, než by bývaly byly na vesnici“* (Vendula, 21.1. 2022). Od roku 2016 pořádá různé sousedské aktivity, aby podpořila lokální komunitu. Jak se k tomu dostala? Nastěhovala se do ulice nedaleko místní aktivistky Vladimíry Tomanové, která jí popisovala změny probíhající v této čtvrti. Tou dobu studovala na FAMU a rozhodla se natočit dokument, ve kterém se snažila najít místo, kde by se místní komunita mohla setkávat.

(Poznámky ze schůzky se zakladatelkami 21.2. 2022)

Po pár měsících vypsal Praha 6 projekt, do kterého se mohli zapojit občané Prahy Nápad pro Šestku. Vendula se zúčastnila několika workshopů pořádaných Prahou 6 k tomuto projektu. Propojila se díky tomu s paní z Permakultury CS, která jí zprostředkovala zahradní architektku Denisu a společně začaly vymýšlet podobu Komunitní zahrady. Společně vymyslely nynější podobu altánu a vyvýšené záhony. Díky spolupráci Denisou měly projekt, který mohly dát do soutěže Nápadu pro Šestku. Předtím, než odevzdala návrh projektu do soutěže, rozeslala dotazník, aby zjistila, jestli je po projektu poptávka. Sešlo se okolo dvaceti lidí. Zájem byl podstatný, aby do toho šly. Vendula dala do tří poštovních schránek poblíž parcely komunitní zahrady psaní, že má záměr vytvořit komunitní zahradu, jestli by jim to nevadilo. Tak se propojila s Petrou (spoluzakladatelkou LIBÓZY). Petra se narodila do domu, ve kterém jsme se sešly. V domě, který stojí přímo nad komunitní zahradou. Před šesti lety procházel dům rekonstrukcí, ve stejné době, kdy se rušila zahrádkářská kolonie. Petra měla obavu, co vznikne

na místě původních zahrádek. Podle Petřiných slov: „*nechtěla, aby se prostor bývalého sadu zastavil, protože se tu v okolí v posledních 10 letech zastavilo hodně pozemků*“. V té době bylo jejím záměr si půdu zakoupit, ale to bylo nerealizovatelné, protože pozemek vlastní Magistrát hlavního města Prahy. Ve stejnou dobu jí přistál dopis od Venduly do schránky. Tak se to sešlo. Petra se ozvala, že by jí to nevadilo, že by ráda pomohla s realizací. Potom bylo setkání s lidmi, kteří mají zájem o komunitní zahradu. Přidala se k nim i místní aktivistka Lenka Špičáková. A tak se spojily tři zakladatelky, které mají zájem o lokální aktivity.

(Poznámky ze schůzky se zakladatelkami 21.2. 2022)

Lenka žije v Liboci okolo 30 let. K LIBÓZE se dostala tak, že s několika místními lidmi angažovala k proti stavebním činnostem. V jejich zájmu bylo uchránit životní prostředí v okolí bydliště. V roce 2011 vznikla skupina lidí, kteří se začali společně zabývat územními změnami, které v Liboci probíhaly. Aby mohli lépe komunikovat na radnici, založili občanské libocké sdružení. Hlavním zájmem byla kauza okolo Libockého rybníka, kde se má namísto pěší cesty postavit silnice. Občanské libocké sdružení se rozpadlo po několika připomínkách na radnici a nevyslyšení ze strany radnice. Lenka se připojila k dalšímu sdružení na Praze 6, jehož členové měli stejný zájem, chtěli být slyšet, vyvíjet tlak „zespoda“ a chránit své okolí. Spolek se jmenuje Společně pro šestku. Zajímají se o územní plánování, dopravu, znečištění a další změny na území Prahy 6. Oslovovali se lidi, kteří znali místní obyvatele, aby mohli připomínkovat nový metropolitní plán. Lenka poskytovala informace ohledně Liboce. Velké sdružení pracovalo tímto směrem. Fungovalo to na bázi sousedských vztahů „bavíš se s lidmi a zjišťuješ, jaký mají zájmy“ (Lenka).

(Poznámky ze schůzky s Lenkou, 13.4. 2022)

Vendula věděla, že existuje nějaké libocké občanské sdružení a oslovila Lenku, jestli by se nemohly setkat. Vendula tou dobou psala diplomovou práci na FAMu o libockém spolku Zveleba. Vendula hledala kontakty a různé spoje v Liboci, které by ji objasnili historii spolku Zveleby libocké, a zároveň hledala možnou kontinuitu do přítomnosti. Lenka se zapojila do projektu LIBÓZY, protože měla dobré kontakty na radnici a orientovala se v komunikaci na úřadu Prahy 6. Komunitní zahradu chápe Lenka jako pomůcku, jak sociálně propojit území Liboce.

(Poznámky ze schůzky s Lenkou, 13.4. 2022)

Hlavním důvodem založení komunitní zahrady v Liboci bylo vytvoření místa, kde by se lidé mohli setkávat a navazovat sousedské vztahy. Zakladatelky argumentovaly v zadání soutěže Nápad pro Šestku, že by rády vytvořily „místo pro Liboc a okolí, které spojuje zahradničení, sousedské setkávání a kulturní akce. Reagujeme tím na nedostatek příležitostí (a nepřítomnost vhodného veřejného prostoru) k vzájemnému kontaktu mezi obyvateli“ (web Nápad pro Šestku, 2017). Z pohledu participativního rozpočtu, aby mohla komunitní zahrada fungovat, tak je potřeba, aby ji někdo administroval a spravoval. Zakladatelky komunitní zahrady chtěly především revitalizovat komunitní za sousedský život a hledaly, jaké mají možnosti. Podle Venduly (21.2. 2022) je téma veřejného prostoru, kde by se mohli sousedi setkávat, pro místní lidi velice důležité, protože ho v Liboci postrádají. Komunitní zahrada tudíž nemusí mít jen charakter potřeby zahradničení, ale i nového místa, kde se mohou scházet místní obyvatelé a navazovat sociální kontakty. Zakladatelky samy nazvaly Komunitní zahradu LIBÓZA jako venkovní obývací. „Chtěly jsme vytvořit místo, kde se budou lidé scházet a navazovat kontakty“ (Vendula, 21.2. 2022). Rok 2022 byl pro komunitní zahradu významný právě počtem kulturních akcí.

3.4. Prostorové praktiky

Prostorové praktiky představují fyzické materializované místo, které je utvářené skrze každodenní rutiny (Lefebvre, 1991). Zjednodušeně řečeno, prostorové praktiky jsou fyzické a materiální věci tvořící komunitní zahradu LIBÓZA. Specifické prostorové praktiky komunitní zahrady podléhají reprezentaci prostoru. Zároveň museli zakladatelky a podporovatelé komunitní zahrady LIBÓZA volit prostorové praktiky tak, aby odpovídaly možnostem užívání veřejného prostranství. Ve svahu bývalého ovocného sadu, kde se komunitní zahrada nachází, byly provedeny stavební úkony, které trvale poznamenaly podobu tohoto veřejného prostoru. Na povolené ploše byly zabudovány dřevěné stavby, které trvale změnilly ráz tohoto místa. V horní části komunitní zahrady jsou dřevěné stavby zabudované do země dřevěný altán a separační dřevěná toaleta. Dále jsou v komunitní zahradě trvale přidělaná dvě dřevěná mola sloužící k sezení a odpočinku, sedm dřevěných záhonků a jeden kompost ve spodní části zahrady. Pro návštěvníky je v zahradě vyvěšený provozní řád, který je rozdělený pro návštěvníky a zahrádkáře a dovoluje vstup do zahrady každému, kdo se v místě bude chovat slušně. Prostorové praktiky jsou zvolené tak, aby nikoho neomezovali.

3.4.1. Revitalizace Liboci – rybník Terezka

Prvním činitelem vzniku komunitní zahrady LIBÓZA byla bezpochyby revitalizace okolí Dolní Liboci. Území v okolí Obory Hvězda a nynější komunitní zahrady bylo dříve zemědělsky využíváno. Zahrádkářská kolonie začala postupně vyrůstat v 60. letech 20. století (Portál, Hlavního města Praha, 2013). Jelikož větší část pozemku, kde se kolonie nacházela patřila do majetku hlavního města Prahy a dle tehdy platného územního plánu zde byla vymezena plocha pro zeleň a městskou krajinu, rozhodl „*odbor ochrany prostředí MHMP o provedení celkové revitalizace území*“ (Portál, Hlavního města Praha, 2013). Stěžejním prvkem revitalizace pak byl v dolní části tohoto území nový rybník Terezka.

Revitalizace byla zahájena ke konci roku 2016, kdy se postupně začaly odstraňovat ploty zahrádkářské kolonie, podle Magistrát hlavního města Prahy bylo „*území vyčištěno od stovek tun odpadu, co zde zahrádkáři zanechali*“ (Portál, Hlavního města Praha, 2013). Postupně byly během roku 2017 ve svahu nad rybníkem vybudovány kamenné zídky a od roku 2018 už se

naplno rozjela výstavba nového rybníka Tereška (Portál, Hlavního města Praha, 2013). Revitalizace území a výstavba nového rybníka dala impuls k vybudování komunitní zahrady.

3.4.2 Rozložení komunitní zahrady

Do komunitní zahrady dnes mířím poprvé s účelem o ní psát bakalářskou práci. Proto se chci na místo podívat i v zimě, přestože předpokládám, že se na ni nic neodehrává. Vidím řád zahrady na stromě, altán, zasněžené podesty, zasněžené záhonky, kompost plný zbytkového odpadu... Procházím se po zasněžené zahradě. Nic se na ni neděje. Následují jedny jediné stopy ve sněhu, které vedou od hlavního vchodu k domečku a ke kompostu.

Terénní poznámky 10.12. 2021

Dřevěný **kompost** se nachází ve spodní části komunitní zahrady. Na kompostu je přidělaná cedule, co do něj patří a nepatří. Podle spolku Kokoza (Pokorná, 2019) jsou komunitní zahrady ukázkovým příkladem uzavřeného cyklu jídla, do kterého bezpochyby spadá i kompostování. Přestože v komunitní zahradě LIBÓZA v zimě nikdo nezahradničí, život v ní žije dál. Podle stop a čerstvého zbytkového odpadu jsem zjistila, že sem lidi z okolí chodí používat kompost i v zimě. Bioodpad tvoří podle Kokozy (Pokorná, 2019) až 60 procent odpadu v popelnicích, proto je kompost skvělá příležitost, jak proměnit odpad ve hnojivo.

Hlavní částí komunitní zahrady jsou dřevěné **záhonky**. Na slunném svahu bývalého sadu se nachází devět záhonků o velikosti 6x2 metrů čtverečních, které jsou rozdělené mezi zahrádkáře. Rozdělení záhonku je různorodé podle toho, o jak velkou parcelu se zahradník uchází. Tři spodní záhonky si pronajímají majitelé osamoceně. Ostatní záhonky jsou rozdělené mezi větší počet zahrádkářů. Rozdělení záhonku není na první pohled patrné, proto si zahradníci, kteří si pronajímají záhonek ve více lidech, musí rozdělit záhonek od oka. Někdo používá k oddělení kamínky, někdo klacky a někdo nepoužívá vůbec nic.

Moje první sázení. Na místo jsme dorazila okolo půl 7. Půda byla rozmáčená po celodenním dešti. Nikde nikdo nebyl ani kolemjdoucí. Mířila jsem rovnou k záhonku, kde jsem si položila sazeničky a prohlížela si záhonek. Na první pohled nebylo zřejmé, jaká část je moje. Musela jsem se podívat do excelové tabulky, jak máme záhonky přerozdělené. Naštěstí měl zahradník vedle mě už svoje sazeničky zasazené, tak jsem se rozhodla zasadit si ty své na druhou polovinu.

Hranice jsem se určila podle zaražených dřevěných latí, na kterých jsou přidělané latě záhonku. Předpokládám, že určují polovinu.

Terénní poznámky 24.4. 2022

V prostřední části zahrady je dřevěný malý **modrý domeček**, který je součástí pozemku Magistrátu hlavního města Prahy a zároveň pronajatého pozemku komunitní zahrady LIBÓZA. Je to původní pozůstalost zahrádkářské kolonie. Magistrátu hlavního města Prahy přišel natolik zachovalý, že ho při likvidaci zahrádkářské kolonie nezbourali (Vendula 27.4. 2022). Modrý domeček měl podle původního návrhu sloužit jako úschovna zahradnického náčiní, které je teď prvoplánově uschované ve skříni v dřevěném altánu (Vendula, 21.2. 2021). V modrém domečku žije “hlídač komunitní zahrady“. Je to původní obyvatel bývalé zahrádkářské kolonie, se kterým se Vendula seznámila ještě v době před revitalizací. Do domečku se nastěhoval v době, kdy se děla revitalizace svahu. Seznámil se s úředníkem, který projektoval výstavbu nového rybníku Tereška a v domečku mohl zůstat na dobré slovo (Vendula 9.5. 2022). V zahrádkářské kolonii zůstal na dobré slovo zakladatelek, pro které je to cesta, jak bojovat proti předsudkům vůči lidem na kraji společnosti (Vendula 9.5. 2022). Stal se součástí podoby komunitní zahrady. Pravidelně navštěvuje kulturní a jiné akce v komunitní zahradě LIBÓZA a komunikuje se zahrádkáři.

Dřevěný **altán** představuje středobod kulturního dění v komunitní zahradě. Místo, ze kterého se odehrávají koncerty. Altán byl postaven v první fázi budování komunitní zahrady, kterou měla na starost radnice Prahy 6. Podle Venduly (21.2. 2022) byl altán navržený tak, aby byl zdrojem sběru vody „ze střechy teče okapem voda do sběrného sudu“ (Vendula, 21.2. 2022). V dolní části komunitní zahrady LIBÓZA je postavená malá **dřevěná kuchyňka**, která zde zůstala po výstavě po jarní site-specific¹ výstavě Jakuba Myslína. Kromě kuchyňky, která našla své využití jako dětská prolézačka, zůstalo po celé zahradě několik uměleckých výtvorů, které odkazují na proběhlou výstavu.

¹ Site-specific neboli místně specifické umění je instalace navržená pro konkrétní prostor, se kterým se dále pracuje.

3.4.2. Pomyslný plůtek

Přístupnost komunitní zahrady se stala jedním z hlavních témat zahrádkářů, kteří na ni mají jiný pohled než zakladatelky samotné. Komunitní zahrada se nachází na veřejném prostranství. Jedná se o pozemek, který nemůže být oplocen. Podle Petry důvodem, proč je komunitní zahrada LIBÓZA specifická je, že na rozdíl od jiných zahrad není uzavřená a ohraničená jen pro komunitu a zahradníky (Petra, 21.2. 2022). Vendula dodává, že jejich „*záměr ale byl, aby k tomu měl přístup každý, protože mnoho lidí k tomu místu má vztah*“ (Vendula 21.2. 2022). Komunitní zahrada LIBÓZA nemůže být nijak ohraničena, protože se nachází na veřejném prostranství, které ze své podstaty věci a ze zákona musí být volně přístupný všem, aniž by někoho omezoval (Sbírka zákonů, 2000). Přesto má komunitní zahrada své pevné hranice, které z jedné strany utvářejí hradby památkové rezervace Obora Hvězda, horní část zahrady je ohraničena plotem sousedního domu a zbylou část ohraničuje červený „pomyslný plůtek“.

Okolo komunitní zahrady je nově natažený červený provaz, který je přidělaný na dřevěných tyčích. Na první pohled vypadá jak pomyslný plot, ale nikoho nezastaví, kdokoliv ho může překročit. Plot mě ale přesto zaujal. Najednou na mě zahrada působí uzavřeně, i když se vyskytuje na veřejném prostranství.

(terénní poznámky, 18.2. 2022)

Na prvním setkání mi Petra objasní, že pomyslný plůtek je spíš symbolický „*Dali jsme ho tam jen protože tam stály auta na trávě, kterou ničily. Jsou tam teď nové sazenice, tak jsme chtěli, aby je lidé nepošlapali. Budou tam keře, které budou dělat zelený ohraničení zahrady*“ (Petra 21.2. 2022). Pro některé ze zahrádkářů představuje zahradničení na veřejném prostranství možnou překážku. Některé komunitní zahrady bývají ohraničené plotem, některé jsou na veřejném prostranství, kam mají vstup všichni (Pokorná, 2019) Pro zahradnici Dominiku představovala přístupnost zahrady možnou překážku, obávala se, zdali někdo do komunitní zahrady nebude chodit otrhávat vypěstované plodiny. Než se do komunitní zahrady přihlásila, podívala se na facebookové veřejné stránky Komunitní zahrady LIBÓZA a udělala si přehled „*ale nevšimla jsem si, že by si někdo na něco podobného stěžoval*“ (Dominika 30.4. 2022). Někteří zahradníci mají s přístupností do zahrady negativní zkušenost, ale neovlivní to nijak jejich zájem se o zahradničení.

Zahradníci se shodují v tom, že možné škody k zahradničení v komunitní zahradě patří. „*Já mám k lidem důvěru, pro mě přístupnost do komunitní zahrady nepředstavuje nějaké velké téma. No tak si když tak utrhnu nějakou jahodu no. Hlavně, aby to tu nepoškodili*“ (Josefína, 30.5. 2022). „*Jestli mi to vadí? Mně to naopak přijde super. Je to tady krásný, tak proč by sem nemohli všichni*“ (Alžběta). Zakladatelky zároveň dodávají, že se v komunitní zahradě nachází kompost, který je určený pro širokou veřejnost a že to místní lidé využívají (Vendula, 21. 2. 2022).

3.4.3 Voda

Voda se v letních suchých dnech stává nedostatkovým zbožím. Pro zakladatelky komunitní zahrady LIBÓZA byla voda jedním z velkých témat. Aby se vyvarovaly nedostatku vody, vymyslely systém, jak zadržet dešťovou vodu ze střechy altánu v povrchových nádržích. Nasbíranou vodu dál přečerpávají do kádí ukrytých za altánem. Zakladatelky se v komunitní zahradě řídí pravidly permakultury, která se řídí etickými pravidly a vědomě zachází s přírodními dostupnými zdroji (Bučková, 2020).

V průběhu léta se stala voda tématem zahrádkářů v komunitní zahradě LIBÓZA. Po zahradě vedla dlouhá zahradní hadice, která byla natažená z kádí a zahrádkáři si ji mohli natáhnout ke svému záhonku, aby si mohli zalít svoji úrodu. Zahradnice Josefína si na začátku zahrádkářské sezóny pochvalovala: „*Je to takový luxus, že tady člověk nemusí pobíhat s konvicemi sem a tam*“ (Josefína, 30.5. 2022). Postupem času voda přestala téct. Nejprve tekla jen malým proudem a zahrádkář mohl trpělivě zalévat, ale za nějaký čas už netekla vůbec. Já jsem situaci řešila tak, že jsem si vzala do každé ruky konev a šla jsem si pro vodu do rybníku Tereška, který se nachází nedaleko pod komunitní zahradou. Nebyla jsem sama. Alžběta sdílela svoje zkušenosti v uzavřené skupině zahrádkářů v mobilní aplikaci whatsapp, že pro „*vodu chodí v rámci tréninku do Terešky*“ (Alžběta, 26.6. 2022).

Během toho, co si vyprávíme s Josefínou naše zkušenosti se zahradničením do zahrady přijde paní, se kterou jsem se ještě neměla šanci seznámit. Dojde si pro hadici a začne si zalévat záhonek. Potom se zvedne a začne hadici motat do klubička. Josefína na ni začne volat, ať tu hadici klidně nechá na místě, že stejně budeme zalívat taky, a že to potom uklidíme. Jdu si pro hadici, ale neteče z ní žádná voda. Zeptám se paní, jestli by mi nemohla poradit, jak se hadice používá. Paní „No kohoutek je otočený, ale voda moc neteče no, na schůzi se řešilo, že to bude

nějaká městská voda, ale nevím, asi napíšu Vendule, že není ani žádná voda v sudu.“ a odchází...

(terénní poznámky, 18.6. 2022)

3.5. Prostorové reprezentace

Prostorovou reprezentací rozumím žitý prostor, který je utvářen praktikami lidí v něm. Je to prostor prožívaný obyvateli. Ti si prostor utvářejí různorodě podle svých představ a zkušeností. Jedná se o prostor zakoušený z pozice jednotlivce. Prostorová reprezentace může narušit dominantní reprezentaci prostoru, která je utvářena bohatými a mocnými elitami (Lefebvre, 1991). V této podkapitole se zaměřím na praktiky návštěvníky komunitní zahrady LIBÓZA a na prostorovou reprezentaci, kterou svým chováním utvářejí. Zahradníci a návštěvníci komunitní zahrady jsou její nedílnou součástí a svým chováním se podílejí se na jejím utváření. Proto se nejprve se zaměřím na zahradníky a další návštěvníky komunitní zahrady, které jsem měla tu čest poznat. Zaměřím se na otázku, proč se zapojili do komunitní zahrady a jak tento prostor využívají. Budu popisovat činnost zahradničení, která je pro komunitní zahradu stěžejní. Zahradničení popíšu především z vlastní perspektivy zahradníka, protože se stalo nástrojem mého výzkumu. Postupně popíšu kroky, které z mého pohledu zahradník volí v průběhu roku. Dále se zaměřím na kulturní a jiné akce, které se v roce 2022 staly neoddelitelnou součástí komunitní zahrady LIBÓZA.

3.5.1. Zahradníci

Komunitní zahrada LIBÓZA se nachází v městské části Prahy 6 v Liboci, nedaleko hradeb památkové rezervace Hvězda. Mikovcová (2015) ve svém výzkumu popisuje lokaci komunitních zahrad „komunitní zahrady jsou zakládány většinou ve městech, v prostoru, kde obyvatelé nemají běžně přístup k pozemku, na kterém by si mohli sami pěstovat potraviny“. V blízkém okolí Komunitní zahrady LIBÓZA se nachází domy s vlastními zahradami, proto mě zajímala odpověď na otázku, kdo se aktivně podílí na fungování komunitní zahrady. Identifikovala jsem si tři faktory zapojení zahradníků do komunitní zahrady LIBÓZA 1) Blízkost komunitní zahradě, 2) trávení volného času na zahradě s dětmi a 3) chuť zahradničit a snaha o soběstačnost. Tyto faktory zapojení se navzájem propojují.

Zakladatelky Vendula s Petrou (21.2. 2022) si rozdělily zájemce o Komunitní zahradu z jiné perspektivy. Doplnila jsem jejich rozdělení do své identifikace návštěvníků. Podle zakladatelek má komunitní zahrada kromě zahrádkářů i jiné členy, kteří se zapojují do komunitní zahrady jinou formou a podílejí se na jejím utváření. Podle zakladatelek jsou tu tři skupiny lidí: **zahrádkáři**, **fanoušci**, kteří chodí na kulturní akce a **podporovatelé**, kteří se starají o komunitní

zahradu, ale nemají zájem o zahrádkaření. Většina má zájem převážně o komunitní akce nejen o zahradničení.

3.5.2. Blízkost

Vendula (21.2. 2021.) popisuje, že jsou do LIBÓZY zapojeni převážně lidi z Prahy 6. Většina zahradníků bydlí poblíž komunitní zahrady LIBÓZA. Co si máme představit pod pojmem blízkost? Pro každého může znamenat blízkost něco jiného. Z vlastní zkušenosti se zapojením v komunitní zahradě vím, že je vzdálenost zahrady důležitá. Nejprve se mi zdálo, že bydlím poblíž komunitní zahrady. Cesta z domu do zahrady mi zabrala necelých 40 minut, což je na vzdálenosti v městě poměrně krátká doba. V létě v době sucha se ukázalo, že je to poměrně časově náročná činnost. V té době bylo potřeba zalévat rajčata alespoň dvakrát týdně, tak bylo poměrně těžké skloubit zahradničení s pracovním a soukromým životem. Podobnou zkušenost měla i zahrádkářka Dominika, která se zapojila do LIBÓZY tento rok poprvé. Vždycky si přála zahradu, ale sama jako samoživitelka dvou dětí na zahradu nemá peníze. Komunitní zahrada je pro ni skvělá příležitost, jak se dostat ven. Bydlí v paneláku na Červeném vrchu, což je podle ní překážka: „*mám to docela z ruky, tak jsem zvědavá, jak sem zvládnu dojíždět*“ (Dominika, 30.4. 2021). Dominika se do další zahrádkářské sezóny už nezapojí, protože je to pro ni momentálně časově náročné. Pro některé zahradníky je naopak „blízkost“ zahrady jeden z hlavních důvodů jejich zapojení. Josefína (30. 5. 2022) naopak vyzdvihuje, že je pro ni blízkost zahrady příjemná „*bydlíme s manželem dole v Liboci v paneláku, takže je pro mě zahrada ideálním místem, jak trávit čas venku. My sami nic nevlastníme a tohle mi přijde jako dobrý řešení. Někdy sem chodíme jen tak odpočívat*“. Podobně to má i Berenika s Františkem, kteří také bydlí poblíž v panelovém bytě bez zahrady, takže jim blízkost komunitní zahrady kompenzuje možnost zahradničit a být venku v přírodě (František, 30.4. 2022).

3.5.3. Trávení volného času na zahradě s dětmi

Komunitní zahrada LIBÓZA je pro některé zahradníky místem, kde můžou trávit volný čas v přírodě se svými dětmi. Je to příležitost pro lidi, kteří nemají vlastní zahrady, aby si mohli pěstovat zeleninu a ovoce. Proces pěstování může být i formou výchovy další generace. Zahradník musí do zahrady pravidelně docházet a starat se o svoji úrodu. František vnímá význam zapojení v komunitní zahradě právě v předávání hodnot další generaci „*je to dobrá příležitost, jak naučit další generace něco pěstovat a starat se o to*“ (František, 30.4. 2022). V zahradě jsem ho potkala na konci dubna 2021 i s jeho manželkou a dvěma dětmi. Zatímco jsme si popovídali o zapojení v komunitní zahradě, jejich děti pobíhaly okolo záhonků. Záměr zapojení se do činnosti komunitní zahrady byl především v tom, že chtěli podpořit projekt, který jim dával smysl. Důležitou roli pro ně hraje i lokalita komunitní zahrady. Ta se nachází nedaleko jejich bydliště, takže pro ně není problém docházet do zahrady jednou až dvakrát týdně a trávit v ni volný čas v přírodě s dětmi.

„Jak často sem chodíš Josefíno?“ Odpoví: „od té doby, co je hezky sem chodíme docela často. Beru to jako ideální místo pro trávení volného času se svojí dcerkou. Nejprve si zajdeme dolu k rybníku, kde se dá v tomhle šíleném vedru trochu zhladit a pak zamíříme sem, kde si chvíli dcerka hraje, zatímco já pracuji na záhonku“.

Terénní poznámky 30.5. 2022

Důležité je zmínit, že do zahrady kromě zahrádkářů chodí i návštěvníci, kteří vnímají prostor zahrady jako příjemné místo, kde trávit volný čas se svými dětmi. Většinou se jedná o maminky s dětmi, které si sem chodí odpočinout. Seznámila jsem se s několika maminkami, které přišly do zahrady poprvé se jen podívat nebo znají komunitní zahradu přes někoho známého. S Monikou jsem se seznámila na konci srpna, když jsem si šla zalít svůj záhonek, seděla na podestě, užívala si sluníčka a pozorovala děti, jak si hrají. Přisedla jsem si k ní po chvíli na podestu a zeptala se ji, jestli taky zahradničí v komunitní zahradě. Řekla mi, že by chtěla, ale nemá na to čas. Zná to tady přes kamarádku a chodí si sem jednou za čas odpočinout. „*Libí se mi ta dětská kuchyňka. Je to tady takový přírodní dětský hřiště*“ (Monika, 28. 8. 2022).

3.5.4. Chut' zahradničit a snaha o soběstačnost

Hlavním důvodem zapojení do komunitní zahrady je bezpochyby zájem o zahradničení. Kristina Papoušková (2015) ve své práci *Urban Gardening: motivy a možnosti přetváření veřejného prostoru ve městě* popisuje, že jedna z nejčastějších asociací spojená se zahradničením je jídlo, proto je jedním z témat komunitní zahrady potravinová soběstačnost. Lenka se do komunitní zahrady LIBÓZA zapojila, protože se zajímá o Permakulturu a chtěla by si vyzkoušet naučené techniky.

„Takže máš se zahraničením zkušenosti?“ Soudím, že tohle musí napadnout člověka se zahradnickou praxí. Alžběta odpovídá „Zkušeností bych to úplně nenazvala. Byla jsem s přítelem na online semináři o permakultuře, která se snaží o co nejlepší regeneraci přírodních zdrojů.“ Nechtěla jsem moc zabíhat do tématu Permakultury, protože jsem věděla, že nemáme tolik času. „Takže seminář o permakultuře byl jeden z důvodů, proč se zapojit do komunitního zahradničení?“ Alžběta se zamyslí a povídá „Víceméně ano, ale může za to především můj přítel, který permakulturu studuje, ten mě zájem přiblížil. Taky jsem jako malá pomáhala na zahradě babičce a dědečkovi, ne že by mně to tehdy bavilo, ale teď na to ráda vzpomínám.“

Terénní poznámky 31. 5. 2022

Pro zahrádkářku Josefínu je snaha o soběstačnost také jedním z důvodů, proč se do komunitní zahrady mimo jiné zapojila. Líbí se jí představa, že by mohla být aspoň z části soběstačná „*tento rok to zatím jen zkusím, kdybych chtěla být soběstačná, tak bych potřebovala mít větší záhonek. Tenhle rok jsme tu poprvé, tak uvidím, jak to půjde, ale mým osobním cílem je mít jednou tak velký záhonek, že nebudu muset nakupovat ovoce ani zeleninu v obchodech*“ (Josefina, 30.5. 2022).

Podobnou zkušenost má i Diviška, se kterou jsem se seznámila při příležitosti s pomáháním při organizaci jarní zahradní slavnosti. Vždycky chtěla zahradničit, ale neměla kde. Chodila se koukat k Libockému rybníku na zahrádkářské kolonie, jestli se náhodou nevolní nějaká parcela, ale nikdy žádnou nezískala. Z toho důvodu se připojila od úplného začátku do spolku Komunitní zahrady LIBÓZA (Diviška, zahradní slavnost, 30.4. 2022).

Většina zpovídaných zahrádkářů komunitní zahrady LIBÓZA odpovídala podobně. Z většiny případů se jedná o lidi, kteří bydlí v Praze 6 poblíž a nemají vlastní zahradu, na které by mohli

zahradničit. Většinou se jedná o maminky, které berou zahradničení jako možnost trávení volného času v přírodě se svými dětmi. Většina zahradníků se zahradničením zkušenost nemá, takže berou komunitní zahradu jako příležitost si vypěstovat něco vlastního. Přestože je mnoho různorodých faktorů toho, proč se zahradníci rozhodli zapojit do komunitní zahrady LIBÓZA, hlavní důvod, který všechny spojuje je zájem o zahradničení. *Do Komunitní zahrady jsem se zapojila trochu náhodou. Po první schůzce se zakladatelky jsem se zeptala, jestli bych si mohla pronajmout záhonek a měla jsem štěstí, že měli ještě místo, protože podle Venduly je o zahradu velký zájem (Terénní poznámky 21.2. 2022).* Abych se mohla stát oficiálně členem zahrady, musela jsem podstoupit pár formálních kroků, vyplnit přihlášku, zaplatit roční nájem a poplatky za rok.

3.5.5. Podporovatelé

Komunitní zahrada LIBÓZA má kromě zahradníků také skupinku lidí, kteří ji podporují, ale nemají zájem o zahradničení. Podle Venduly (21.2. 2022) je jejich role pro komunitní zahradu důležitá. Jsou to místní obyvatelé, kteří dobrovolně pomáhají při organizaci akcí nebo dávají cenné rady o zahradničení. Stejně jako zahradníci platí spolku roční poplatky a na schůzích rozhodují o budoucnosti a chodu komunitní zahrady LIBÓZA. Měla jsem možnost seznámit se s dvěma podporovatelkami. Obě mají vlastní zahradu a zkušenosti se zahradničením, bydlí nedaleko komunitní zahrady a projekt podporují tím, že předávají své zahradnické zkušenosti a pomáhají na brigádách. Jedním z takových významných podporovatelů je Laděna. Laděna se zapojila do komunitní zahrady od samého počátku. Přestože v komunitní zahradě sama nezahradničí, je to místní podporovatelka. Bydlí nedaleko v rodinném domě s vlastní zahradou, kde pěstuje podle principu permakultury. Komunitní zahradě dává cenné rady ohledně zahradničení, péče a vaří na kulturní akce a stará se o kompost.

Během pomoci s přípravou podzimní zahradní slavnosti jsem se seznámila s Jaroslavou. Během toho, co vykládáme stolky a židle pod stan k nám přijde paní ve sportovním oblečení. Není mi povědomá. Přijde blíž a hned se mě ptá, jestli s něčím nepotřebujeme pomoci. Seznámím se s ní a říkám si, že je možná kamarádka Petry. Zapovídáme se. Jmenuje se Jaroslava a LIBÓZA zná jen od léta. Přestěhovali se s manželem z Moravy na Petřiny. Do zahrady se přišla poprvé podívat na improvizaci představení a zapovídala se s Vendulou. Jelikož se jí program v zahradě zalíbil, nabídla Vendule pomoc s organizací, takže ji Vendula poprosila, když

onemocněla, aby nám dnes přišla pomoci. O zahradničení zájem nemá, protože má na Moravě u rodiny vlastní zahradu a zásoby domácí zeleniny...

Terénní poznámky 15. 9. 2022

3.5.6. Podmínky členství

Být členem komunitní zahrady u sebe vnímám v několika v rovinách. První rovinu, kterou jsem již popisovala, je samotné zahradničení a starání se o svůj záhonek. K tomu patří pravidelné navštěvování zahrady obzvláště v létě, kdy je sucho a zahrádkář musí často zalévat svůj záhonek, aby nepřišel o veškerou úrodu. Druhá rovina je víc formální. Každý zahradník je součástí spolku LIBÓZA, z.s., platí roční příspěvek, chodí na schůzky a má právo na rozhodování o budoucnosti komunitní zahrady. Účel spolku je *„rozvoj občanské společnosti v Praze 6 – Liboci a blízkém okolí, podpora místní pospolitosti a zvelebování místní lokality. Spolek si rovněž klade za cíl vytvářet povědomí o důležitosti šetrného přístupu k životnímu prostředí ve smyslu uvědomělé spotřeby a možnosti zahradničení ve měst“* (Stanovy spolku LIBÓZA, z.s., 2021).

Další rovinou je pomoc s údržbou komunitní zahrady jako takové. Některé činnosti se vykonávají po celý rok, jako přehazování a zasypávání kompostu. Dvakrát do roka se pořádají brigády v komunitní zahradě. Jedna probíhá na jaře před zahrádkářskou sezónou a druhá zakončuje zahrádkářskou sezónu na podzim. Zahrádkářka Alžběta polemizovala nad sdíleným prostorem: *„Je to vlastně zajímavý sdílet s někým prostor, který bereš jako vlastní, nevídat se s těmi lidmi nebo jich znát jen pár a společně se o to místo starat a hospodařit“* (Alžběta, 31. 5. terénní poznámky). *„Náš plán byl, že by každý dostal svůj úkol, který by v průběhu roku musel plnit, ale zkusili jsme to zavést minulý rok a moc to nefungovalo, proto jsme se rozhodli, že budeme organizovat pravidelné brigády“* (Petra 21.2. 2022).

Nepsanou povinností zahrádkáře je výpomoc při organizování akcí, které se přes rok pořádají v komunitní zahradě. Komunitní zahrada funguje na bázi dobrovolnosti. Je na každém zahradníkovi, jak moc se zapojí do výpomoci místních kulturních akcí. Několikrát jsem se setkala s prosbou o pomoc s organizací akce, která se odehrávala v Komunitní zahradě LIBÓZA. Vendula se ptala na jarní online schůzi se zahradníky, jak moc mají zájem o pomoc s organizací na plánovaných akcích nebo na průběžných brigádách (poznámky ze schůzky, 18.5. 2022). Před jarní slavností jsme kdo chtěl dostali za úkol zorganizovat nějakou část

programu. Vzala jsem si za úkol zorganizovat Swap oblečení. Alžběta nabídla, že také s něčím pomůže.

...Za chvíli za mnou přijde Alžběta, prohodily jsme spolu pár slov o oblečení na fb už dva dny před akcí. Přišla se mě zeptat, kam má umístit oblečení na SWAP. Zvednu se a jdu jí to pomoci přichystat na stojany s oblečením. Na zahradní slavnosti má za úkol vyrábět hliněné kuličky smíchané se semínky. Je to myšlené jako atrakce pro děti. Chvíli sedíme, válíme kuličky a jen tak si povídáme o místní Lesní školce Malejov, o zahradničení a seznamujeme se...

Terénní poznámky 27.4. 2022

Další možností, jak se zapojit do příprav akcí v zahradě, je pomoc s přípravou občerstvení. Každý, kdo chtěl pomoci něco napekl nebo navařil. Veškeré vydělané peníze z občerstvení jdou na činnost zahrady a na další kulturní akce. Vendula mi na jedné společné schůzce říká: „Komunitní zahrada LIBÓZA má velké množství lidí, kteří ji podporují, tak například napečou nebo navaří nějaké jídlo na akce a nic za to nechtějí“ (Vendula, poznámky ze schůzky 9.5).

...Přicházím na zahradní slavnost, právě se z kostela ozývá odbíjení třetí hodiny. Zahradní slavnost právě začala. Zahrada je poloplná. Převažují malé děti okolo 5 let. Mávám na Vendulu a podávám jí napečené koláče. Vendula mě poprosí, abych jídlo přinesla na prodejní stůl. U stolu stojí dvě děti, které mají na starost prodávání. (Později zjistím, že se jedná o Petřiny děti, kteří pomáhají s přípravami akcí).

Terénní poznámky 27.4. 2022

3.5.7. Presentace zahrady v online světě

Komunitní zahrada LIBÓZA vznikla v roce 2021 v rámci pražské soutěže Nápad pro Šestku, kterou vyhrála v roce 2017. Jednalo se o online hlasování. Zadání Městské části Prahy 6 znělo: „Hlasování bude probíhat elektronicky prostřednictvím aplikace, která umožní rozdělit finanční prostředky z daného fondu mezi jednotlivé nápady/projekty v dané kategorii. Za určitých podmínek může hlasující udělit i negativní hlas projektu, se kterým vysloveně nesouhlasí“ (Městská část Praha 6, 2020). Nerovností pramenící z participace na internetu se zabývají Švelch a Vochocová (2015), kteří popisují „Stále aktuální je tak perspektiva konceptu „digital divide“, podle kterého nejen že Internet neodstraní dosavadní nerovnosti v přístupu k informacím a v zastoupení hlasů ve společnosti, ale vlivem nerovného přístupu ke komunikačním technologiím ještě prohloubí dříve existující socioekonomické nerovnosti.

Komunitní zahrada LIBÓZA zatím nemá své vlastní internetové stránky, které by používala jako informační a komunikační kanál, proto pro tyto účely využívá sociální síť Facebook. Zakladatelka Vendula aktivně přidává příspěvky o Komunitní zahradě do facebookové skupiny Libocká parta, ve které odkazuje na veřejnou facebookovou stránku Komunitní zahrada LIBÓZA. Tato veřejná stránka je informačně nejobsáhlejší a je pro mě informačně nejužitečnější. Na stránce je chronologicky zmapovaný vývoj KZ od jejího počátku až po současnost. Poslední komunikační kanál je uzavřená facebooková skupina, v níž jsou pouze pro členové spolku nebo lidé, kteří se podílejí na jejím utváření. Skupina je využívána jako nástroj pro propojení zahrádkářů a členů spolku, jako informační kanál a jako prostor pro debaty a rady. Vendula 9. dubna 2021 uvádí v jednom z prvních příspěvků v uzavřené skupině „Skupina určená pro lidi, kteří se chtějí aktivně podílet na budování a zahradničení v Komunitní zahradě LIBÓZA. Toto je platforma určená ke sdílení toho, co se na zahradě děje, co je třeba řešit, ke sdílení fotek, postřehů a podobně.“

Veřejná facebooková stránka Komunitní zahrada LIBÓZA vznikla v roce 2017, kdy se teprve rozhodovalo, zdali projekt vyhraje soutěž Nápad pro Šestku a získá podporu od Magistrátu hlavního města Prahy. V dubnu roku 2021 byly příspěvky především informativní a poskytovaly lidem základní údaje o projektu včetně návrhu projektu samotného. V druhé polovině dubna byl projekt podpořen a postoupil do dalšího kola, kde již rozhodovalo hlasování občanů Prahy 6. V sobotu 29. dubna 2021 proběhla první veřejná akce na území komunitní zahrady LIBÓZA. Veřejnost byla prostřednictvím facebookové stránky zvaná na sousedskou

snídani, která zahrnovala i prohlídku místa budoucí Komunitní zahrady LIBÓZA. Facebooková skupina dál informovala o procesu schvalování osudu KZ a 1. června 2017 bylo spuštěné hlasování Nápadu pro Šestku, do kterého se mohli zapojit občané Prahy 6. Následujících několik týdnů byla facebooková skupina používána jako informační kanál o projektu Nápad pro Šestku. 17. června 2017 bylo rozhodnuto a na stránce se objevil první příspěvek o výhře komunitní zahrady LIBÓZA, která získala podporu 1061 hlasů. Příspěvek měl v té době nejvyšší počet reakcí a ohodnocení na stránce. Obsah stránky je velice obsáhlý. Většinu příspěvků tvoří fotografie mapující její vznik, budování a využívání. V komentářích pod příspěvkem je patrná i podpora občanů.

Velkou roli hraje i Libocká parta, uzavřená skupina na Facebooku, která v popisu skupiny uvádí, že je to prostor pro „sdílení různých postřehů, sousedských výpomocí, kulturních akcí, témat k diskusi apod.“ (zdroj popis skupiny Libocké party fb) a je určena pro lidi z Liboce a okolí. Mnoho příspěvků sdílených na veřejné stránce Komunitní zahrady LIBÓZA je zveřejněno i v Libocké partě. Nejčastěji se jedná o příspěvky informativního charakteru, fotografií z proběhlých událostí v komunitní zahradě LIBÓZA nebo prosby o pomoc a poskytnutí nějaké užitečné věci do zahrady.

3.6. Veřejný prostor: Kulturní komunitní zahrada

Komunitní zahrada LIBÓZA se bezpochyby nachází na veřejném prostranství, který má pod správou Magistrát hlavního města Prahy. Zajímavou otázkou je, jak se komunitní zahrada podílí na utváření veřejného prostranství. Komunitní zahrada může působit jako uzavřené oplocené místo, kam se mohou dostat jen členové komunitní zahrady a nikdo jiný. Některé komunitní zahrady se vyskytují na veřejném prostranství, jako je tomu tak v případě Komunitní zahrady LIBÓZA. Komunitní zahrada se nachází na veřejném prostranství spadající pod správu Magistrátu hlavního města Prahy. Architekt Petr Kratochvíl (2018), který se zabývá otázkami veřejného prostoru, charakterizuje tento prostor jako místo bez zábran, kam můžeme kdokoliv volně vcházet. Komunitní zahradu LIBÓZA navštěvuje mnoho lidí, kteří nejsou zapojeni do komunity. Během svého výzkumu jsem se setkala s různými věkovými kategoriemi. Časté byly maminky s dětmi, které se znají s někým ze zahrady, kdo jim místo doporučil a teď tu tráví volný čas. *„Myslím si, že je to takové bezpečné místo na hraní děti tu běhají mezi záhonky, hrají si tu v dětském koutku na kuchaře a my si můžeme sednout na podestu, povídat si a nebát se, že nám děti někam zaběhnou“* (Rozhovor s cizí paní 6.7.). Podobně se i komunitní zahradě bavily dvě maminky během jarní slavnosti: *„jsem tady dnes poprvé, protože mi sem přivedli syna ze školy Malejov a musím říct, že jsem z toho prostoru nadšená. Ani jsem neměla v plánu zůstat na slavnost, ale je to tady hrozně fajn“* (odposlechnuto na zahradní slavnosti 27.4.). Stěžejní roli mají v roce 2022 pro komunitní zahradu kulturní akce, které přitáhly pozornost široké veřejnosti.

Udělat z komunitní zahrady LIBÓZA nové kulturní místo byl záměr zakladatelek. Chtěly ze zahrady udělat *„venkovní obyvák“* (Vendula, 21.2. 2022). Na členské schůzi na závěr roku zaznělo od zakladatelek, že tento rok 2022 byl zaměřený především na kulturní akce. *„Na rozdíl od minulého roku jsme čerpaly peníze na kulturní akce v zahradě z toho důvodu jsme zahradě jako takové věnovaly méně pozornosti než rok předešlý“* (Vendula, 30.11. členská schůze). V roce 2022 se v komunitní zahradě LIBÓZA uspořádalo 7 kulturních akcí. Kulturu v komunitní zahradě zahájila jarní zahradní akce, kde zakladatelka Petra zmínila, že se jedná o první kulturní akci v zahradě (Petra, 27.4. 2022).

V zahradě je dle mého odhadu okolo 70 lidí. Jsou rozmělněný po celé zahradě. Někteří se prochází okolo záhonku, další konverzují a pozorují dění v zahradě. Vendula s Petrou mají proslov v altánku. Děkují lidem za účast a všechny srdečně zdraví. „Tímto zahajujeme první

kulturní akci v LIBÓZE a jednu z mnoha v této sezóně.“ uvádí Petra. Proslov zakončí pozvánkou na dětské divadelní představení, které se koná pod altánem. Jdu si sednout do publika a pozorovat okolí.

Terénní poznámky 27.4. 2022

Mohli bychom mluvit o novém kulturním místě, které v blízkém okolí chybí. Kromě jarní a dožínkové zahradní slavnosti se v zahradě uskutečnilo několik koncertů a divadelních představení. Ze všech kulturních akcí dorazilo do zahrady nejvíc účastníků na konci června na improvizované představení VOSTO5. Podle mého odhadu dorazilo na divadelní představení přes 100 lidí, což předčilo veškeré očekávání.

Všímám si, že se mezitím zahrada zaplňuje lidmi. Je jich tu okolo 100 a další přichází. Nejvíc je tu rodin s dětmi jako na předešlých akcích, ale překvapuje mě, že je tu i dost mladých skupinek. K jedné si přisednu a ptám se, jestli jsou tu dnes poprvé. Kluk cca 18 let „Jo, věděl jsem o tom, že tady to místo existuje, ale zaujalo mě představení, tak jsem pozval i kamarády.“ Zeptám se ho, jak se o představení dozvěděl. „Zahlédl jsem příspěvek na Fb. Mám lajklou stránku, tak to na mě vyskočilo.“ Přidá se slečna: „Je to fakt hezký, mám ráda kulturu v přírodě.“ Rozhovor přeruší uvítací proslov Venduly s Petrou.

Terénní poznámky 21.6. 2022

3.7. Existence komunitní zahrady a Právo na město

Komunitní zahrádkaření ve městě svým způsobem ovlivňuje městské veřejné prostranství, na kterém se nachází. David Harvey (2012) zdůrazňuje, že existují městská sociální hnutí snažící se překonat izolaci a přetvořit město do jiného obrazu, než jaký navrhuje developeři, za kterými stojí finance, korporátní kapitál a stále více podnikatelsky smýšlející místní státní aparát (Harvey, 2012). Právo na město by mělo být podle Davida Harveyho (2012) základním lidským právem. Právo na utváření veřejného prostranství by mělo být rovnoměrně rozdělené mezi všechny obyvatele. Podle Harveyho (2012) je ale město utvářeno mocnými a bohatými vrstvami společnosti, které rozhodují o výsledné podobě prostoru a vylučují tím některé obyvatele na jiná místa. Podoba města by ale měla vyhovovat všem obyvatelům stejně, aniž by někoho diskriminovala (2012). Oblast, kde se komunitní zahrada LIBÓZA nachází, je ideálním příkladem vyjednávání mocných lidí, kteří mají nástroje, jak rozhodovat o veřejném prostranství, a lidí, kteří se aktivizují a snaží se ovlivnit výslednou podobu a využití tohoto místa.

Ačkoliv zakladatelky získaly povolení o užívání veřejného prostranství, jehož vlastníkem je Magistrát hlavního města Prahy, celá cesta realizace projektu a vyjednávání byla dlouhá a komplikovaná. Projekt komunitní zahrada LIBÓZA uspěl v soutěži Nápad pro Šestku v roce 2017 a až v roce 2021 začala první zahrádkářská sezóna. Odbor ochrany životního prostředí Magistrátu hlavního města Prahy rozhodl o celkové revitalizaci okolí původní zahrádkářské kolonie, která se dlouhá léta nacházela v místě nynější komunitní zahrady LIBÓZA. Kolonie byla zlikvidována, ačkoliv se proti tomuto rozhodnutí vymezovali její původní obyvatelé. V té době procházela oblast bývalé zahrádkářské kolonie celkovou revitalizací. Magistrát hlavního města Prahy chtěl navrátit místu původní podobu a udělat ze zahrádkářské kolonie ovocný sad ve svahu. Podobu města by měli ovlivňovat všichni obyvatelé, ale ve výsledku je právo na určování podoby veřejného prostoru v rukou vlastníka v tomto případě Magistrátu hlavního města Prahy. Zrušením zahrádkářské kolonie vytlačili původní uživatele na jiná místa. Město spojuje nejširší diverzitu lidí od nejchudších po nebohatší a právo na participaci v utváření veřejného prostranství není podle Harveyho (2012) rovnoměrně rozděleno. Každý by měl mít stejné právo na ovlivňování podoby a funkčnosti města, kde žije. Participační rozpočet v podobě Nápadu pro Šestku představuje možnost, jak mohou občané ovlivňovat podobu veřejného prostranství. Projekt Nápad pro Šestku představuje pro občany Prahy 6 možnost ovlivňovat podobu prostředí, ve kterém žijí. Postup není úplně jednoduchý. Občan podá projekt,

který musí splňovat všechny odpovídající body. Potom projde procesem kontroly úředníků na radnici Prahy 6. A nakonec musí získat potřebný počet hlasů v hlasování. Proměna nevyhnutelně závisí na výkonu kolektivní moci (Harvey, 2012), protože by projekt komunitní zahrady LIBÓZA nevznikl, kdyby se nespojilo více podporovatelů. První impuls o vzniku komunitní zahrady v této oblasti dala radnice Prahy 6, ale důležité je, že se obrátili na správné místní obyvatele, kteří v projektu pokračovali dál. Zároveň v té době vzniknul projekt Nápad pro Šetku, který pomohl zakladatelkám realizovat projekt komunitní zahrady. Zakladatelky komunitní zahrady LIBÓZA udělaly všechny důležité kroky, aby na místě původní zahrádkářské kolonie vzniknul projekt, který místním obyvatelům dává smysl. Z toho důvodu ještě, než se zapojily do soutěže Nápad pro Šetku, rozeslaly dotazník místním lidem, aby zjistily, jestli je o projekt zájem. Harvey (2012) popisuje, že svoboda vytvářet a přetvářet svá města a sebe sama je jedním z nejcennějších a zároveň nejvíc opomíjených lidských práv.

Proces vzniku komunitní zahrady byl náročný a každému, kdo nevnímá problematiku do hloubky se zdá komunitní zahrada jako hotová věc. Život komunitní zahrady, ale závisí na mnoha věcech, které nejsou na první pohled viditelné. Jak zmínil Jindřich jakožto referent pro participační rozpočet na Praze 6 (26.4. 2022), komunitní zahrada LIBÓZA je specifický projekt, jelikož se o něj někdo ustavičně musí starat a obhospodařovat ho. Na rozdíl od jiných projektů, které vyhrály soutěž Nápad pro Šetku se musí komunitní zahrada neustále udržovat, a to rovnou v několika rovinách: 1) ve vztahu k majiteli pozemku, 2) ve vztahu k zahradníkům v komunitní zahradě a 3) ve vztahu k funkčnosti komunitní zahrady. Z tohoto důvodu jsou kladeny velké nároky na zakladatelky komunitní zahrady, které na všech těchto rovinách komunikují a neustále je vyjednávají. Komunitní zahrada se musí přes celý rok udržovat a spravovat, proto se v zahradě pravidelně pořádají brigády a dobrovolné výpomoci. V tomto roce se v komunitní zahradě LIBÓZA organizovalo sedm kulturních akcí, což je pro zakladatelky ve spojení s jejich osobními zájmy velký časový výdaj. Zároveň se musí neustále vyjednávat právo na užívání tohoto prostoru ve vztahu k majiteli pozemku. Proces vzniku komunitní zahrady LIBÓZA nebyl jednorázový úkol, protože se musí neustále obhajovat ve vztahu k Magistrátu hlavního města Prahy jakožto majiteli pozemku, který sice pronajal prostor komunitní zahrady na 5 let, ale kdykoliv může od smlouvy odstoupit. Nové kulturní akce a časová náročnost údržby komunitní zahrady zapříčinily, že musel jít komunitní život v zahradě v roce 2022 stranou. Jednou z důležitých charakteristik různých komunitních zahrad je podle Mikovcové (2015) podpora lokálních a sousedských vztahů. Z toho důvodu mě zajímalo, jestli se v komunitní zahradě LIBÓZA utváří nějaká lokální identita. Pravidelně jsem celý rok

docházela na kulturní akce, abych se seznámila se zahrádkáři, ale zjistila jsem, že o kulturní akce zájem nemají. Někteří se nemohou zúčastnit kvůli časové omezenosti, jiní nemají zájem, ale pro všechny je důležitější esence komunitní zahrady jako prostředek zahradničení a trávení volného času v přírodě. Myslela jsem si, že bude mezi zahrádkáři větší zájem o to se navzájem poznat. Z vlastní zkušenosti z několika pokusů mi vyplynulo, že pro zahrádkáře možnost seznámení se s ostatními není tak významná. V několika případech se mnou zahrádkáři nechtěli navázat kontakt, protože je pro ně komunitní zahrada LIBÓZA „*místem odpočinku*“. Za celý rok jsem nepoznala sousedku, se kterou sdílím druhou polovinu záhonku, přestože jsem komunitní zahradu pravidelně navštěvovala. Podněcovat komunitní život v zahradě vyžaduje další časovou investici, jak se ukázalo ani vztahy mezi zahrádkáři nevnikají samy o sobě. Vztahy a komunita v zahradě šly stranou, tak úspěšnému kulturnímu roku.

Závěr

Záměrem mé bakalářské práce bylo pomocí zúčastněného pozorování zodpovědět na vybrané výzkumné otázky. Zaměřila jsem se na důvod vzniku komunitní zahrady a snažila se zjistit, kdo a jakým způsobem se podílí na jejím utváření. Cílem bylo zjistit jakým způsobem komunitní zahrada přetváří veřejné prostranství, na kterém se nachází, a kdo rozhoduje o výsledné podobě tohoto prostoru. V závěru této práce jsem se snažila najít odpověď na otázku, zdali se v komunitní zahradě LIBÓZA utváří komunita mezi zahradníky.

Jak můžeme nahlížet na prostor, kde se komunitní zahrada nachází? Jedná se o veřejný prostor? Lefebvrova prostorová triáda (1991) nám umožňuje prostor komunitní zahrady uchopit a ucelit. Komunitní zahrady obsahují všechny tři typy prostoru. **Reprezentace prostoru**, kde se komunitní zahrada LIBÓZA nachází, zapříčinila vznik tohoto projektu. Podle Davida Harveyho (2012) by měli mít všichni bez rozdílu stejné právo utvářet podobu svého města. Nově vzniklá komunitní zahrada LIBÓZA byla pro můj výzkum velmi zajímavá, protože se nachází na veřejném prostranství, které spadá pod správu Magistrátu hlavního města Prahy. Ten v roce 2016 rozhodl o celkové revitalizaci prostoru, kde se momentálně nachází komunitní zahrada LIBÓZA. Učinili tak, přestože se proti tomuto rozhodnutí vymezovali původní majitelé zahrádkářské kolonie. Komunitní zahrada LIBÓZA je výsledkem dlouhého vyjednávání mezi zakladatelkami a Magistrátem hlavního města Prahy, který je vlastníkem pozemku. Přes úspěšnou realizaci projektu její existence není samozřejmá. Závisí na mnoha věcech, které nejsou na první pohled zřejmé. Komunitní zahrada LIBÓZA se neobejde bez stálé péče, vyjednávání a udržování dobrých vztahů se zahrádkáři, s majitelem pozemku a s dalšími aktéry, kteří jsou důležití pro správný chod zahrady, která se musí po celý rok udržovat a obhospodařovat. Právo na komunitní zahradu není samozřejmé a musí se neustále vyjednávat ve vztahu k majiteli pozemku Magistrátu hlavního města Prahy. Proces vzniku komunitní zahrady LIBÓZA byl dlouhý a náročný, do jejího chodu se musí investovat hodně času a práce. Zakladatelky komunitní zahrady musely volit takové **prostorové praktiky** při vzniku nové komunitní zahrady, aby odpovídaly prostorové reprezentaci. Prostor komunitní zahrady se nachází na veřejném prostranství pod správou Magistrátu hlavního města a jako takový musí být otevřený a přístupný všem bez omezení, proto se jedná o neoplocené místo, kde si může odpočinout každý. Pro návštěvníky je v zahradě vyvěšený provozní řád, který je rozdělený pro návštěvníky a zahrádkáře a dovoluje vstup do zahrady každému, kdo se v místě bude chovat slušně. Prostorové praktiky jsou zvolené tak, aby nikoho neomezovaly. Na zahradě se nachází

dřevěné podesty, kompost a separační toaleta, která je volně k dispozici pro všechny návštěvníky. Kromě komunitního zahradničení se v komunitní zahradě LIBÓZA v roce 2022 uskutečnilo 7 veřejných kulturních akcí, které vytvářejí novou **prostorovou reprezentaci**. Dalo by se mluvit o novém kulturním místě. Na úkor kulturním akcím šel život komunitní zahrady LIBÓZA stranou, přesto jsou významnou součástí komunitní zahrady zahrádkáři, kteří svým jednáním utvářejí význam tohoto prostoru. Během zúčastněného pozorování v zahradě, kdy jsem se sama starala o svůj vlastní záhonek, jsem se seznámila s několika zahradníky. Zjistila jsem, že hodnotu zahradničení v komunitní zahradě vnímají především v trávení volného času v přírodě a chuť zahradničit, předávání hodnot budoucí generaci a přiblížení se k potravinové soběstačnosti. Přičemž důležitou roli hraje blízkost komunitní zahrady LIBÓZA. Dále mě zajímalo, jestli se utváří nějaká komunita okolo zahrádkářů, ale žádnou jsem za rok zahradničení nezaznamenala. Vykládám si to tak, že se komunitní zahrada neděje sama o sobě, a aby mohla vzniknout nějaká komunita, tak musí být větší iniciativa ze shora. Když si ještě jednou položím otázku, zdali v komunitní zahradě vznikla nějaká komunita, řekla bych, že rozhodně ano, jen není na první pohled natolik očividná. O komunitní zahradu LIBÓZA je velký zájem. Dobře na to poukazují podporovatelé zahrady, kteří jsou ve spolku komunitní zahrady LIBÓZA, mohou hlasovat na schůzích o její budoucnosti, ale nemají zájem o zahradničení. Kulturní akce navštěvuje mnoho místních lidí, kteří projeví zájem o komunitní zahradu ještě před jejím vznikem. Vícekrát jsem se seznámila s lidmi, kteří znají komunitní zahradu díky sousedským snídaním, Vánočním koledám nebo jiným sousedským akcím, které pořádala zakladatelka Vendula ještě, než vznikla komunitní zahrada LIBÓZA. Komunitní zahrada LIBÓZA nenabízí pouze možnost zahradničení pro své členy, ale znamená mnohem víc pro podporovatele a další lidi, kteří se účastní akcí a potkávají své sousedy. Díky komunitní zahradě LIBÓZA vzniklo místo, kde se můžou pravidelně potkávat sousedé a oživovat tak místní identitu. Kulturní akce v komunitní zahradě LIBÓZA daly příležitost místním obyvatelům v Liboci se pravidelně setkávat a utužovat sousedské vztahy.

Bibliografie

BERAN, David, 2019. Městská komunitní zahrada Smetanka v letech 2014–2017: důvody k zahradničení, konflikt a zánik. Praha: FHS UK

BUČKOVÁ, Hana, 2020. Permakulturní zemědělství v geografických souvislostech. Praha: Přírodovědecká fakulta, UK

FLEKOVÁ, PANČÍKOVÁ, 2016. Co znamená komunitní zahrada? Zahrada-Park-Krajina, internetový zdroj: https://szkt.cz/wp-content/uploads/2020/04/ZPK_2016_1_Co_znamená_komunitni_zahrada.pdf

HARVEY, David, 2012. The right to the city. In *The Urban Sociology Reader* (pp. 443-446). Routledge.

HEŘMANSKÝ, Martin, 2019. Analýza a interpretace dat v kvalitativním výzkumu. In: NOVOTNÁ, Hedvika, ŠPAČEK, Ondřej, ŠŤOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ, Magdaléna. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK

KRATOCHVÍL, Petr, 2013. Veřejný prostor současného města – nové formy, aktuální problémy. In: *Veřejný prostor, veřejná prostranství: sborník z konference AUÚP, Znojmo 21.-22.11. 2013*. Brno: Ústav územního rozvoje, s. 20-25. ISBN 9788087318270.

LEFEBVRE, Henri, 1991. *The Production of Space*. Oxford: Basil Blackwell. ISBN 0-631-14048-4.

MIKOVCOVÁ, Markéta. 2015. Ožívání městského společenství: Příklad komunitních zahrad v Praze. *Lidé města/ Urban people* 17(1). internetový zdroj: <https://lidemesta.cuni.cz/LM-790-version1-mikovcova.pdf>

NOVÁK, Arnošt, 2013. Úvod: Chvála zahrádkářským osadám? In: Gibas, Petr, et al. *Zahrádkové osady: Stíny minulosti, nebo záblesky budoucnosti?*. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze.

NOVOTNÁ, Hedvika, 2019. Kvalitativní strategie výzkumu. In: NOVOTNÁ, Hedvika, ŠPAČEK, Ondřej, ŠŤOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ, Magdaléna. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK.

NOVOTNÁ, Hedvika, 2019. Výběr vzorku a prostředí výzkumu. In: NOVOTNÁ, Hedvika, ŠPAČEK, Ondřej, ŠŤOVÍČKOVÁ JANTULOVÁ, Magdaléna. *Metody výzkumu ve společenských vědách*. Praha: FHS UK.

PAPOUŠKOVÁ, Kristina, 2015. *Urban Gardening: motivy a možnosti přetváření veřejného prostoru ve městě*. Diplomová práce. Praha: FSV UK.

POSPĚCH, Pavel, 2013. Městský veřejný prostor: interpretativní přístup. *Sociologický časopis/Czech Sociological Review*, 49(01), 75-100.

POKORNÁ, Radka a kol., 2019. Pěstujeme ve městě - Zelené balkony, sousedské záhonky a komunitní zahrady. Kokoza o.p.s., Smart Press, s. r. o.

STULÍKOVÁ, Vlasta, 2015. Od veřejného ke sdílenému prostoru: městský park v symetrické perspektivě. Cargo Journal, 2015, 13.1-2.

ŠVELCH, VOCHOCOVÁ, 2015. Sociální média jako nová výzva pro výzkum politické participace. Sociologický časopis/Czech Sociological Review, 51(01).

ZÁKON č. 128/2000 Sb., o obcích (obecní zřízení) . In: Sběrka zákonů. 12. dubna. 2000, internetový zdroj: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2000-128>

Internetové zdroje:

Městská část Praha 6, nápad pro šestku, (2017). dostupné na: <https://www.napadprosestku.cz/napad/komunitni-zahrada-liboza/>

Městská část Praha 6, Pravidla nápad na šestku (2020). dostupné na: <https://www.napadprosestku.cz/wp-content/downloads/pravidlaP6.pdf>

Magistrát hlavního města Prahy (2013). dostupné na: <http://www.praha-priroda.cz/vodni-plochy-a-potoky/vodni-plochy-dle-katastru/liboc/terezka/>